

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filosofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Perzekuce studentů roudnického gymnázia v roce 1942

Persecution of students of the Roudnice grammar school in 1942

Klára Zemanová

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jan Županič, Ph.D

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Dějepis a základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Perzekuce studentů roudnického gymnázia v roce 1942 potvrzují, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzují, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. 4. 2018

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala Prof. PhDr. Janu Županičovi, Ph.D. za jeho cenné rady, připomínky a podněty při vedení této práce. Mé velké poděkování patří také panu Miroslavu Kubíkovi za jeho ochotu, čas a poskytnuté materiály.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá událostí perzekuce roudnických studentů, ke které došlo v červnu roku 1942, tedy v období právě probíhající heydrichiády, která nastala po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Důvodem zatčení studentů tříd sexty a septimy bylo vymyšlené obvinění tamního německého řídicího učitele Alfréda Bauera, který s tehdejší režimem sympatizoval. K provedení kroků proti studentům využil labilního chování jednoho ze studentů, který si neuvědomoval následky svého jednání a svých vymyšlených řečí. K zosnování obvinění to však stačilo a tím se rozeběhl celý kolotoč událostí. Celkem bylo na gymnáziu zatčeno 46 studentů a již ve stejný den došlo k jejich převozu do Malé pevnosti v Terezíně. Hlavní pozornost je v práci věnována příběhu studenta sexty Miroslava Kubíka, který byl po zatčení vězněn na Malé pevnosti v Terezíně, Osvětimi a Dachau, odkud se navrátil po konci války v roce 1945. Zmíněny jsou taktéž příběhy a osudy některých jeho spolužáků a spolužaček. Práce se celkově zaměřuje na období začínající dnem zatčení až do roku 1945, kdy se domů z koncentračních táborů navrátili poslední studenti, a došlo k potrestání hlavního strůjce vymyšleného obvinění bývalého řídicího učitele Alfréda Bauera. Práce má za cíl zmapovat celé období případu studentů v letech 1942 – 1945 a poukázat tak na to, jak nacistické perzekuce po atentátu na Heydricha ovlivnily lidské životy.

KLÍČOVÁ SLOVA

studenti, perzekuce, Roudnice nad Labem, druhá světová válka

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the persecution of the students from Roudnice. The event took place in June 1942, during the period of Heydrichiade that started after the assassination of the Reich Protector Reinhard Heydrich. The reason for the arrest of the students from sixth and seventh grade was a fictitious allegation made by the local German head teacher Alfred Bauer, who sympathised with the regime. He used the unstable behaviour of one of the students, who didn't anticipate the consequences his actions and fictional statements could have, to take the action against them. However, this was enough to make the accusations and that is how the series of unforeseen events started. The total of 46 students of the Grammar school were arrested and the same day transferred to the Small Fortress in Terezín. The main focus in this thesis is on the story of the student of the sixth grade Miroslav Kubík. Right after the arrest, Kubík has been imprisoned in the Small Fortress in Terezín, Auschwitz and Dachau - he came back from Dachau after the war, in 1945. The stories and fate of some of his classmates are also mentioned. The thesis therefore focuses on the period that starts with the day of the arrest until the year 1945, when the last students returned home from concentration camps and the former head teacher and the main creator of the fictitious allegations Alfred Bauer was punished. The aim of this thesis is to map the whole period of the case of the students in the years 1942 - 1945 and to point out the impact the Nazi persecutions after the Heydrichiade had on peoples' lives.

KEYWORDS

Students, Persecution, Roudnice nad Labem, World War II

Obsah

Úvod	6
2. Události na roudnickém gymnáziu	8
2.1. Období Heydrichiády.....	8
2.2. Roudnické gymnázium v období heydrichiády	10
3. Terezín	16
3.1. Vzpomínky sextánů	16
3. 2. Vzpomínky septimánek	26
4. V koncentračních táborech	29
4.1. Osvětim	29
4.2. Buchenwald	38
4.3. Dachau	39
5. Osvobození a návrat domů	45
5.1. Osvobození Dachau	45
5. 2. Návrat domů	46
6. Po návratu	47
Závěr	51
Seznam použitých zdrojů.....	52
Seznam příloh	54

Úvod

Bakalářská práce se zabývá životním obdobím Miroslava Kubíka v době, kdy byl studentem sexty na Gymnáziu v Roudnici nad Labem. Popisováno je období od června roku 1942, kdy došlo k zatčení studentů tříd sexty a septimy kvůli vymyšlenému obvinění z plánování atentátu na řídicího učitele, až do roku 1945, kdy se domů z koncentračních táborů navrátili poslední studenti. Hlavní pozornost je v práci věnována právě Miroslavu Kubíkovi, který kvůli tomuto obvinění absolvoval celkem tříleté věznění v Terezíně, Osvětimi a Dachau. V práci jsou kromě hlavního příběhu pamětníka krátce zmíněny i další příběhy a osudy jeho spolužáků, kteří byli touto událostí rovněž zasaženi. Dané téma jsem si vybrala z toho důvodu, protože jsem se jako bývalá studentka stejného gymnázia o tuto událost zajímala a navíc se mi naskytla možnost setkat se osobně pamětníkem a vyslechnout si tak jeho příběh.

První kapitola práce je věnována stručnému shrnutí událostí, které se odehrály v roce 1942, aby byla nastíněna doba, ve které k perzekuci studentů došlo. Od následující kapitoly je již práce zaměřena na události na roudnickém gymnáziu a posléze na to, co vše čekalo Miroslava Kubíka a jeho spolužáky. Poslední kapitola je věnována návratu domů a dalším událostem, které se po něm odehrály.

Při zpracování první kapitoly o událostech v roce 1942 jsem vycházela především z knihy „Češi pod německým Protektorátem“ od Detlefa Brandese. Následující části byly zpracovány za použití metody orální historie. Pamětník však nechtěl naše rozhovory nahrávat, a tak jsem s jeho souhlasem využila jako zdroj nahrávku rozhovoru pro Paměť národa z roku 2009, která je našim rozhovorům velmi podobná. Dále práce čerpá z dokumentů, které pocházejí z rozsáhlého osobního archivu pamětníka, které mi jím byly ochotně poskytnuty. Jednalo se o „Tři roky prázdnin“ – vzpomínky sepsané pamětníkem, pak o dokumentační část, která obsahuje hlášení gestapa, dokument o vyloučení ze školy, žádosti rodičů o milost a podobně. Dále jsem využila soubor s korespondencí, která je velmi obsáhlá, protože si Kubíkovi ponechávali koncepty všech dopisů, které poslali, a navíc soubor obsahuje i dopisy, které poslal Miroslav Kubík domů.

Věznění Miroslava Kubíka lze rozdělit do tří období. Prvním bylo období na Malé pevnosti v Terezíně, které trvalo od 20. června 1942 až do září téhož roku. Zde se pamětník i ostatní studenti několikrát setkali s krutostí tamních dozorců a zažili zde i fyzicky náročnou práci a problémy s nedostatkem potravy. Většina roudnických studentů byla do konce roku 1942 propuštěna a kvůli zákazu studia zařazena k pracím, kterou

vykonávali až do konce války. Dvacet studentů včetně Miroslava však čekala další cesta a dva toto věznění nepřežili. Druhou etapu představovala Osvětim, kde byl vězněn od října 1942 až do srpna roku 1943. Zde opět pracoval na několika komandech, kdy většinou díky svému mladistvému vzhledu nevykonával tu nejtěžší práci a občas nad ním někdo držel i ochrannou ruku. V tuto dobu už si pravidelně dopisoval se svou rodinou, která mu mohla zasílat i balíky. Kromě Osvětimi byla část studentů transportována do koncentračního tábora v Buchenwaldu a Flossenbürgu. Z Osvětimi a Buchenwaldu se domů nevrátilo celkem jedenáct studentů. Poslední věznění v Dachau probíhalo od léta 1943, to opět spočívalo v práci na několika komandech, změnou bylo to, že zde trávili čas na bloku s Čechy a režim zde byl o něco mírnější než v Osvětimi. Brány Dachau opustil Miroslav Kubík v květnu 1945 a tím mu tak skončily, jak sám říká, „Tři roky prázdnin“.

Hlavním cílem práce je zmapovat období od dne zatčení, tedy od 20. června 1942 až do návratů studentů v roce 1945 a vytvořit tak ucelený obraz o tomto životním období Miroslava Kubíka a přiblížit dopad těchto událostí na životy ostatních spolužáků. Práce je dovedena až do doby návratu Miroslava Kubíka z Dachau a potrestáním strůjce obvinění Alfréda Bauera na konci roku 1945.

2. Události na roudnickém gymnáziu

2.1. Období Heydrichiády

Události, které proběhly na Gymnáziu v Roudnici nad Labem, a které ovlivnily život nejen pana Miroslava Kubíka, jehož příběhu se v práci věnuji, ale i dalším desítkám lidí, se odehrály v nejtěžším období roku 1942 v tehdejším Protektorátu Čechy a Morava. Veškerý vír těchto událostí rozpoutal atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, ke kterému došlo 27. května 1942 v pražské libeňské zatáčce.¹ Po okamžitém vydání několika bezpečnostních opatření, jako bylo uzavření výpadovek z Prahy a zastavení železniční dopravy bylo přikázáno K. H. Frankovi Adolfem Hitlerem, aby až do Heydrichova uzdravení vedl úřad říšského protektora a aby vypsal odměnu 1 milionu říšských marek za dopadení pachatelů. Nejdůležitější Hitlerovy příkazy však zněly takto:

1. „Kdo pachatelům poskytne jakoukoli pomoc nebo zná místo jejich pobytu a neoznámí ho policii, bude i s celou rodinou zastřelen.“
2. „Jako odvetné opatření je nutno zajmout 10 000 podezřelých Čechů anebo takových lidí, kteří nemají politicky čistý rejstřík, anebo pokud jsou již ve vazbě, v koncentračních táborech je zastřelit.“²

S druhým Hitlerovým požadavkem však Frank nesouhlasil a dohodl se s Hitlerem na pozdějším osobním projednání „odvetných opatření“ ve Vůdcově stanu. Od 16.30 pak oznamoval civilní výjimečný stav pro okrsek oberlandráta v Praze německý rozhlas, od 17.04 také český. Na dobu od 21 do 6 hodin byl vyhlášen zákaz vycházení. Hitlerův první požadavek Frank převzal do výnosu a také vypsal odměnu ve výši 1 milionu marek. Ve 21.32 byl výjimečný stav rozšířen na celý Protektorát Čechy a Morava. Odpoledne do Prahy dorazil šéf Pořádkové policie Kurt Daluge, který večer dostal ústní pověření, aby převzal funkci Franka. K. H. Frank byl tedy zastoupením Heydricha ve funkci pověřen jen na pár hodin.

Ve 21.05 naléhal Himmler na vykonání druhého, výše zmíněného, požadavku: „Mezi nařízenými 10 000 rukojmími zavřít v první řadě veškerou opoziční inteligenci. Z hlavních odpůrců mezi touto českou inteligencí zastřelit už dnes v noci sto nejdůležitějších.“³

¹KYNCL, Vojtěch. *Bez výčitek--: genocida Čechů po atentátu na Reinharda Heydricha*. Praha: Historický ústav, 2012., str. 67.

² Citováno dle: Brandes: *Češi pod německým protektorátem*, 1999, str. 303.

³ Brandes, 1999, str. 303.

Pořádková policie za pomoci dalších sborů a organizací prohledaly v době od 29. května až 20. června celý Protektorát, celkem bylo prohledáno 5 000 obcí a během této razie bylo zatčeno 1148 osob. Jelikož se stále nepodařilo dopadnout pachatele na základě razie ani plakátů, které pachatele popisovaly, došlo 28. května ke stanovení ohlašovací povinnosti pro všechny osoby nad 15 let a protektorátní rozhlas ji oznamoval takto: „Kdo se počínaje sobotou 30. 5. 1942 bude zdržovat v Protektorátu a nebude přihlášen, bude zastřelen. Stejně tak budou zastřeleny i osoby, které od soboty, 30. 5. 1942, u sebe budou dosud nepřihlášené osoby přechovávat.“⁴

Ve stejný den došlo k osobní schůzce Hitlera a Franka z důvodu projednání odvetných opatření. Frank Hitlerovi předložil argument, že pokud by provedli masové zatýkání a masovou exekuci v tak velkém rozsahu, jak Hitler požadoval, byla by opuštěna Heydrichova politika. Na základě společné dohody svůj původní výše zmíněný druhý rozkaz Hitler odvolal a schválil Frankův předložený návrh: „Okamžitá exekuce všech podezřelých z atentátu nebo z toho, že mu napomáhali anebo o něm věděli, včetně jejich rodin, avšak žádné masové zatýkání a masové exekuce rukojmí.“

Teprve pokud by nebyli pachatelé atentátu do konce června dopadeni, a zároveň by byl zaznamenán nárůst odbojové činnosti, muselo by se překročit k tvrdším krokům. Prvním krokem mělo být zrušení autonomie při zachování kompaktního protektorátního území a vybudování nového typu správy, druhý krok by představoval zvýšený počet zatčených a zastřelených osob a měl být převážně zaměřen na vězně koncentračních táborů a intelektuálů.⁵

4. června Heydrich podlehl následkům svých zranění. Kromě stálého pátrání po pachatelích, došlo 10. června k vypálení Lidic na základě obvinění, že obyvatelstvo obce poskytovalo pachatelům pomoc a podporu. Příkaz byl vydán o den dříve a nařizoval, aby byli všichni dospělí muži zastřeleni, všechny ženy transportovány do koncentračního tábora, děti měly být v případě, že byly schopny poněmčení předány rodinám příslušníkům SS v říši, zbytek dětí měl obdržet jinou výchovu. Posledním bod nařizoval, aby obec vypálena a srovnána se zemí.

Strůjci atentátu byli odhaleni o několik dní později a 18. června po obléhání zahynuli všichni ukrývající se výsadkáři. Drtivé kroky však pokračovaly dál. Gestapo se dostalo na stopu vysílačky v Ležáčích, které 24. června stihl osud ještě hroznější než

⁴ Brandes, 1999, str. 304.

⁵ Tamtéž, str. 305.

Lidice, zastřeleni byli všichni dospělí obyvatelé včetně žen, děti byly předány německým orgánům a obec byla taktéž srovnána se zemí.⁶

Ke zrušení výjimečného stavu došlo až 3. července 1942 výnosem říšského protektora Dalugea: „Civilní výjimečný stav vyhlášený pro celý Protektorát Čechy a Morava výnosem ze dne 27. května 1942 se ruší se vší účinností od 19. hodiny dne 3. 7. 1942. Stanné soudy však zůstanou příslušny pro odsuzování trestních činů spáchaných v přímé souvislosti s atentátem na SS-Obergruppen-führera Heydricha.“⁷

Téhož dne bylo vydáno i nařízení, které praxi stanných soudů umožňovalo vykonávat i soudům řádným. Smrtí pak měl být potrestán i ten, kdo poskytl ubytování anebo jinou pomoc osobě, o níž věděl, že se podílela na činnosti zaměřené proti říši anebo o níž se to musel domnívat a zanedbal povinnost oznámit vše včas úřadům. V období od 28. května až 1. září 1942 tak došlo k zatčení 3188 Čechů a 1357 z nich bylo odsouzeno stanným soudem v Praze a v Brně k smrti, 89 osob bylo zastřeleno z důvodu neoprávněného držení zbraně, 105 kvůli chybějícímu policejnímu přihlášení a 8 za falešné obvinění. Počet osob, které byly zavražděny z důvodu „schvalování atentátu“ se vyšplhal na 477. Mezi zastřelenými osobami bylo 65 zaměstnanců, 57 vysokoškolsky vzdělaných úředníků, 46 důstojníků, 11 architektů a inženýrů, 9 lékařů, 8 studentů, 2 státní zástupci atd. Jak lze vidět, teror byl zaměřen převážně proti inteligenci.⁸

2.2. Roudnické gymnázium v období heydrichiády

Události na roudnickém gymnáziu se odehrály právě v tomto napjatém období heydrichiády a to v červnu roku 1942. Vše se seběhlo velmi špatnou shodou okolností, které však později ovlivnily životy několika desítek místních studentů i jejich rodičů. Jedním z těchto studentů byl i Miroslav Kubík, kterého z nesmyslných důvodů čekala těžší cesta než většinu jeho spolužáků, a který se stal součástí tohoto příběhu, dá se říci náhodou. Miroslava Kubíka jsem si pro tuto práci vybrala kvůli tomu, že jsem měla možnost se s ním osobně setkat a poslechnout si přímo jeho příběh, jelikož je jeden z dvou posledních přeživších pamětníků těchto událostí.

⁶ Brandes, 1999, str. 309 – 315.

⁷ PLACHÝ, Zdeněk. *Protektorát proti Londýnu: 38 dní heydrichiády: černé dny naší historie*. Nové Sedlo u Lokte: Vydavatelství & Nakladatelství Plachý, 2006. ISBN 80-903556-2-5., str. 133.

⁸ Brandes, 1999, str. 317 – 318.

Miroslav Kubík se narodil 7. listopadu 1925 v Roudnici nad Labem. Jeho rodiče pocházeli z Vídně, byli to však původem Češi, a proto Vídeň po vzniku samostatného Československa opustili a usadili se v Praze. Otec Miroslava zde pracoval jako stavební inženýr, ale po určité době byl z pracovních důvodů přemístěn na dráhu do Roudnice nad Labem, a tak se sem společně s celou rodinou přestěhoval. Miroslav měl ještě dva starší bratry. Nejstarší bratr Jaromír po skončení druhé světové války vystudoval medicínu a působil jako oční lékař, druhý bratr Teodor vystudoval hru na cello. V Roudnici docházel Miroslav do obecné školy a v roce 1936 nastoupil do místního Státního reálného gymnázia.⁹

V den atentátu na Heydricha jel Miroslav na kole do nedalekých Libkovic pro vajíčka, předem byl upozorněn, že probíhají kontroly, domů dorazil však v pořádku. Od tohoto dne bylo více znát napětí mezi obyvateli a v novinách byly každý den zveřejňovány seznamy popravených za „schvalování atentátu.“ Při otázce, jak pamětník situaci vnímal, potvrdil, že on sám patřil mezi ty, kteří s atentátem souhlasili a parašutisty považoval za hrdiny, stejně tak to pociťovala místní roudnická mládež, se kterou se přátelil.¹⁰

V roce 1942 byl Miroslav studentem sexty. Osudným dnem se jemu i dalším místním studentům stal 20. červen 1942. Toho dne došlo k zatčení 46 studentů, z třídy Miroslava to bylo 16 studentů, z o rok vyšší septimy 14 studentů a 16 studentek. Nutno podotknout, že kromě studentů Státního reálného gymnázia bylo zatčeno 38 studentů druhého ročníku Vyšší průmyslové školy v Roudnici, ti konkrétně z důvodu schvalování atentátu na Heydricha.

Jak pamětník vzpomíná, byla sobota kolem dvanácté hodiny a jeho třída sexta končila hodinu chemie a všichni netrpělivě očekávali zvonění, protože měla následovat poslední hodina tělocviku.¹¹ Učitel už měl složené věci, školník však konec hodiny stále nezvonil, tak si učitel s žáky povídal a po deseti minutách čekání vyslal jednoho žáka, aby šel upozornit školníka, že hodina již skončila. Žák se po chvíli vrátil s informací, že nikdo nesmí vycházet z tříd, že je v budově gestapo. Profesor žáky upozornil, aby si prohlédli učebnice, zda v nich mají provedené kontroly, jelikož si myslel, že půjde o tuto kontrolu. Chvilí poté vešel do třídy jeden civilista v doprovodu dvou četníků a dvou příslušníků SS.

⁹ Paměť národa: Příběhy 20. století. *Rozhovor s Miroslavem Kubíkem*, 7. 11. 2009. [online]. [Cit. 1. 11. 2017]. Dostupné z: <http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/1191>, stopáž: 00:30 – 06:10.

¹⁰ Tamtéž, stopáž: 33:16 – 36:25

¹¹ Osobní archiv p. Miroslava Kubíka: *Tři roky prázdnin: Terezín – Osvětim – Dachau*. Str. 1.

Civilista přešel k učiteli a otevřel zásuvku stolu a tázal se ho, kde je třídní kniha. Ta mu byla předána, dotyčný začal číst německy jména žáků a ti se museli hlásit, nikdo nechyběl. Studenti stále nevěděli, co se děje, kladenský komisař Fölkel na ně však vzápětí při svém výstupu v chemické posluchárně začal německy křičet, že v Terezíně už budou všichni vidět a vyhrožoval jim, že jsou banda, a že mají na gymnáziu tajnou ilegální organizaci.¹²

Co se týká třídy septimy, ve které bylo zatčeno 30 studentů, ta v den zatčení končila hodinu němčiny, ve které psali kompozici na téma „*Moje plány do budoucna*“. Průběh byl praktický stejný jako v sextě, studenti byli netrpěliví zvonění, a tak vyučující zašel za školníkem, zpět se však navrátil celý bledý s informací, že je ve škole gestapo. Třída nervózně čekala, co se bude dít dál, za dvacet minut vtrhl do třídy kladenský komisař Fölkel v kožených rajtkách a v koženém kabátě. Stoupl si před třídu na stupínek a okamžitě začal na studenty křičet, že jsou české svině, které si nezaslouží výhody Velkoněmecké říše a že budou potrestáni. Stejně jako ve vedlejší třídě došlo ke zkontrolování prezence třídy, čtyři žáci chyběli, takže pro ně bylo posláno.¹³

Následně byli žáci ve třídách rozděleni – dívky na pravou stranu, chlapci na levou a dostali pokyn vyjít ven ze třídy. U východu budovy stáli dva muži, příslušníci SD (Sicherheitsdienst, Bezpečnostní služba, dále jako SD) se zbraněmi, kteří upozornili žáky na to, že když se pokusí o útěk či jakékoli protesty, budou zastřeleni do hlavy. Celé situaci navíc před gymnáziem přihlíželo několik rodičů, kteří se o dění ve škole dozvěděli. Před gymnáziem byly pro chlapce připraveny nákladní automobily s odkrytými plachtami a pro dívky autobus. Chlapci si museli do aut nastoupit a posadit se na lavice, zároveň byly plachty auta zapnuty a zatčení tak nevěděli, kam přesně auta míří. Plachta se však během jízdy začala odchlipovat a studenti na základě poznání jedné z vesnic usoudili, že opravdu směřují do Terezína.¹⁴

Ještě před tím než budou popisovány následující události, je nutné zmínit důvod, proč vůbec k zatčení těchto studentů došlo. Důvod to byl nepochopitelný, vyhovoval však určitým lidem, na určitých místech, v souvislosti s událostmi a atmosférou roku 1942. Nedomyšleno však bylo, jaké bude mít toto obvinění následky pro roudnické studenty. Udání na studenty podal Alfréd Bauer, řídící učitel, přistěhovalý Němec, roudnický

¹² Osobní archiv p. Miroslava Kubíka: Vzpomínky spolužáků, vzpomínka Ladislava Hejrala z 2. 4. 1985, str. 1.

¹³ Vzpomínka Lidmily Daňkové, str. 1.

¹⁴ Vzpomínka Ladislava Hejrala z 2. 4. 1985, str. 1.

germanizátor, který zde měl na starosti všechny školy a zároveň byl také soused Kubíkových.

Další důležitou osobou, která v tomto příběhu sehrála roli, byl student septimy Karel Dvořák. Ten však byl, jak pamětník vzpomíná, duševně labilní a poznat to bylo i na jeho celkovém zjevu. Dvořák byl znám tím, že si často vymýšlel, na druhou stranu si ale bohužel neuvědomoval následky svého jednání. Na gymnáziu studoval jen z toho důvodu, že měl fenomenální paměť. Tento student roztočil celý kolotoč událostí tím, že začal vykládat, že má zbraň a že připravuje atentát na právě výše zmíněného Alfréda Bauera. Vykládat to měl dceři ruského emigranta Rjazanceva, se kterou se Dvořák přátelil. Rjazancev byl ale také zároveň přítelem Alfréda Bauera, takže se přes něj tyto Dvořákem vykřikované nesmysly donesly až k řídicímu učiteli, který Dvořáka i jeho duševní stav znal, přesto však využil této příležitosti a na studenty gymnázia podal udání.

Jak vypráví Miroslav Kubík, i jemu, ač se s Karlem Dvořákem vůbec nebavil, začal Dvořák vyprávět své pohádky. Odehrálo se to den či dva před zatčením, Miroslav šel se svým spolužákem ze školy a potkali Dvořáka. Ten vzápětí začal vykřikovat, že půjde proti tankům a další vymyšlené nesmysly, toto náhodné setkání přispělo k tomu, že Miroslava jeho další dva spolužáky ze sexty Roberta Bardfelda a Otomara Fabiána, čekal přísnější trest než ostatní spolužáky. Studenti však v den zatčení vůbec nevěděli důvod, proč byli zatčeni, to se dozvěděli až po několika hodinách při výslechu.¹⁵

S touto výpovědí a informacemi se shodují i ostatní výpovědi spolužáků. Robert Bardfeld navíc ve svých vzpomínkách udává, že původní důvod obratu Karla Dvořáka od sympatizování s režimem bylo to, že byl zamilován do dcery řídicího učitele Bauera, ta ho však odmítla, a tak zatímco Dvořák dříve inklinoval k Němcům, po tomto odmítnutí svůj názor obrátil a začal vyprávět nesmysly, že Bauera zabije. Všichni si však byli vědomi toho, že by toho nikdy Dvořák schopný nebyl a nikdo tomu tak nepřikládal nějak významnou váhu.¹⁶

Co se týkalo důvodů druhé zúčastněné strany, která celou akci vedla, o tom vypovídalo hlášení gestapa ze 7. července, které bylo adresováno K. H. Frankovi, a důvody o zatčení studentů roudnického gymnázia v něm byly vysvětleny takto:

Na reálném gymnáziu působí říšský řídicí učitel Alfréd Bauer – současně styčný vedoucí NSDAP. Přibližně na podzim roku 1941 byl opakovaně z české strany varován, že se

¹⁵ Paměť národa: Rozhovor s p. Miroslavem Kubíkem. 2009, stopáž: 36:30 – 54:30.

¹⁶ Vzpomínka Roberta Bardfelda, str. 2.

v Roudnici uvažuje o jeho odstranění, protože se na něj pohlíží jako na germanizátora Roudnice. Bauer tomu tehdy nepřikládal váhu.

V posledních květnových dnech 1942, po vyhlášení stanného práva byl Bauer, přátelsky nakloněným Štefanem Rjazancevem z Roudnice upozorněn, že žák 7. a. třídy reálného gymnázia v Roudnici Karel Dvořák nar. 3. 5. 1924 v Praze, bytem v Roudnici, Riegrova 640 mu povídal, že rodina německého řídicího učitele Bauera musí být zavražděna, protože prý je Bauer vůdce Němců v Roudnici, Čechy v městské radě terorizuje, že jim zabral kino a že má být komisařem.

Na základě udání řídicího učitele Bauera byli v této věci vyslechnuti svědci – ing. Štefan Rjazancev, jeho dcera Valentina Rjazancevová a Jiří Lipinský, kteří výpověď řídicího učitele potvrdili. Štefan Rjazancev při výslechu vysvětlil, že Karel Dvořák je duševně poněkud slabší a velmi prchlivý a že se s ním sešel a několikrát se s ním bavil o nynější válce. Při těchto rozhovorech zjistil, že Dvořák není Německu zrovna přátelsky nakloněn, přece je však s režimem spokojen. V posledních dvou měsících pozoroval, že Dvořák svůj postoj změnil a že důvodem jeho nyní vyloženě Německu nepřátelského postoje je hecování ze strany jeho spolužáků. Tak byl např. Dvořák několika svými spolužáky napaden, protože zdravil řídicího učitele Bauera německým pozdravem. Byl dále svými spolužáky vyzván, aby skončil svůj styk s Němci a s jejich příznivci a aby ukázal, že je pravým Čechem, jinak po převratu, ke kterému v krátké době dojde, bude s ostatními Němci pověšen. Na základě těchto podobných působení prý Dvořák spolužákům slíbil, že svůj postoj změní. Aby tuto změnu prokázal, byl svými spolužáky vyzván, aby Bauera zavraždil, s čímž Dvořák po delším přesvědčování spolužáky souhlasil.

Svědce Valentina Rjazancevová potvrdila při výslechu v celém rozsahu výpověď svého otce a ještě kromě toho připojila, že jí Dvořák v přítomnosti dcery řídicího učitele Bauera 14. 6. 1942 vykládal, že chce zemřít jako český hrdina a bojovat na straně Anglie proti Německu. Dne 18. 6. jí prý Dvořák u vrátek povídal, že sám řídicího učitele zabije a výslovně uvedl: „Kdybych měl pistoli, tak bych tam šel a toho vola zastřelil“. Tento výrok se vztahoval na Bauera.

Svědce Jiří Lipinský uvedl, že on také slyšel, že byl Dvořák svými spolužáky podněcován, aby řídicího učitele oddělal. O spolužácích své třídy – vyšší průmyslové školy uvedl, že tito chlapci, až na Zbyňka Stříbrného, v Roudnici provádějí o přestávkách Německu nepřátelskou politiku, mezi jinými, že Německo válku prohraje. Žáci používají mezi sebou komunistický pozdrav – zdviženou ruku zaťatou v pěst.

Na základě uvedených sdělení byli 20. června 1942 všichni studenti 7. a. - celkem 14 studentů a 16 studentek, studenti 6. třídy - celkem 16 studentů a studenti 2. ročníku průmyslové školy v Roudnici – celkem 38 studentů, tedy celkem 84 studentů vzato do vazby a odvezeni do Terezína.

Provedené výslechy a sdělení ukázaly, že všichni žáci 7. a. a žáci Fabián, Bardfeld a Kubík z 6. třídy jsou více či méně vinni, že Dvořáka podněcovali k zavraždění řídicího učitele. Ostatní studenti o tom věděli, aniž by to ohlásili. Lze tedy mít za to, že tento úmysl Dvořák a studenti měli. Také výpověď svědka Lipinského potvrzuje, že žáci 2. ročníku Vyšší průmyslové školy prováděli během přestávek státu nepřátelskou agitaci a používali komunistický pozdrav.

Hlavní viník Karel Dvořák učinil plné doznání. Uvedl, že byl dříve Německu přátelsky nakloněn, ale stálými výzvami a podněcováním od spolužáků se stal nepřítelem Německa. Také by byl na výzvu spolužáků řídicího učitele zabil jakýmkoli způsobem, pokud by mu to naskytla příležitost.

U hlavního viníka Karla Dvořáka se jedná o žáka, který je svými spolužáky i ostatními osobami posuzován jako duševně slabší a kromě toho, vzhledem k jeho prehlivosti všeho schopného. Je tedy třeba připustit, že úmysl zavraždit Bauera nepocházel od samotného Dvořáka, nýbrž od jeho spolužáků. Oni Dvořáka pokládali, na základě jeho vlastností, za vhodného vykonat skutek a použít jej pro tento čin jako nástroje, protože byli pravděpodobně toho mínění, že na jedné straně budou kryti, na druhé straně, že se Dvořákovi nemůže nic stát. Je třeba ještě podotknout, že již rodiče některých žáků se politicky projevují.

Protože Dvořák absolvoval všechny třídy bez opakování, nelze jej považovat za duševně méněcenného, že by si nebyl vědom svého jednání. Mám v úmyslu poslat všechny žáky 7. a. a žáky 6. třídy Fabiána, Bardfelda a Kubíka z VI. třídy do koncentračního tábora. Ostatním žákům a žákyním stačí podle mého názoru tříměsíční převýchova v policejním vězení v Terezíně a vyloučení ze školy.¹⁷

Z této zprávy lze vypožorovat, že zdravotní a duševní stav Dvořáka nebyl brán v potaz, i když byl všem v jeho okolí znám. Dále že trojice Kubík, Bardfeld a Fabián byli obviněni z tohoto důvodu, že Karla Dvořáka podněcovali k zavraždění Bauera, jak

¹⁷ Osobní archiv p. Miroslava Kubíka: *Hlášení gestapa K. H. Frankovi ze dne 7. 7. 1942 o důvodech zatčení studentů, jako vysvětlení k podání rodičů prezidentovi současně s návrhem trestů*. Přeloženo do češtiny z kopie německého originálu.

Miroslav Kubík ale uvedl, s Dvořákem se setkal náhodou pár dní před zatčení a před tím se s ním nebavil, znal ho jen od vidění z gymnázia. Dalším možným podnětem, které vedli k přísnějším trestům těchto tří, bylo, že tito studenti odmítali řídicího učitele zdravít, i když s ním Miroslav Kubík sousedil a Robert Bardfeld bydlel taktéž ve stejné ulici.¹⁸

Po všech těchto událostech mířili roudničtí studenti do Malé pevnosti do Terezína, odjížděli tam však s nejistou, jelikož nevěděli, čeho se dopustili a jaký je tam čeká osud. Do lavic na gymnázium se mohli roudničtí studenti vrátit až po konci války, jelikož bylo všem 46 studentům studium zakázáno. 10. října 1942 byl vydán dokument o zákazu studia Zemskou školní radou. Následně několik dní po jeho vydání, došlo otcí Miroslava oznámení o vyloučení žáků ze studia, který zněl takto:

„Podle nařízení České zemské školní rady pro Čechy v Praze ze dne 10. října 1942, výnos č. III-1031/12 1940, sděluje Vám podepsané ředitelství v plném znění rozhodnutí ministerstva školství v Praze, jež došlo České zemské školní radě pro Čechy v Praze výnosem ze dne 2. října 1942: Níže uvedení žáci a žákyně šesté a sedmé třídy reálného gymnázia v Roudnici nad Labem prokázali svým chováním, že nejsou hodni výhod, které jim byly poskytovány další návštěvou vyšší školy/ vyšší odborné školy. Ministerstvo školství vyloučilo proto následující žáky a žákyně reálného gymnázia v Roudnici n/L podle ustanovení § 10, odst. 2, školního řádu pro střední školy z veřejného a soukromého studia na všech veřejných a právem veřejnosti nadaných soukromých vyučovacích ústavech v Protektorátu Čechy a Morava, přesahující obor školy národní a podléhajících ministerstvu školství v Praze.¹⁹

3. Terezín

3.1. Vzpomínky sextánů

Po krátké cestě dorazili studenti kolem 13 hodiny do Malé pevnosti v Terezíně. Zde se museli všichni postavit k bílé zdi a nehybně čekat, co se bude dít dál. Jak vzpomíná Miroslav Kubík, bylo ten den velké teplo a několikahodinové čekání v takovýchto podmínkách bylo velmi náročné. Po čtyřech hodinách byl Miroslav předvolán k výslechu, který vedl již zmiňovaný kladenský komisař Oskar Fölkel. Při příchodu Miroslava do výslechové místnosti seděl již Fölkel za stolem a před sebou měl sklenku vína a misku jahod. Hned na začátku výslechu začal na Miroslava křičet a obviňovat ho, že mají na

¹⁸ Paměť národa: Rozhovor s p. Miroslavem Kubíkem. 2009, stopáž: 29:26 - 32:40

¹⁹ Osobní archiv p. Miroslava Kubíka: *Sdělení rodičům o vyloučení žáků ze dne 21. 10 1942.*

gymnáziu ilegální organizaci, připojil také obvinění ze schvalování atentátu na Heydricha a požadoval okamžité přiznání. Miroslav takové obvinění samozřejmě odmítl, jen Fölkelovi pověděl, že věděl o Karlu Dvořákovi a jeho výmyslech. Komisař z něj chtěl však přiznání dostat, takže se od stolu několikrát zvedl a zezadu jej udeřil obuškem přes temeno hlavy. Zákroky to byly velmi bolestivé a nebylo jich zrovna málo. Největší ránu dostal Miroslav po skončení výslechu, kdy po podepsání protokolu položil vyslýchajícímu naivní otázku, zda by mohl napsat domů rodičům, v ten okamžik se komisař tak rozzuřil, že po jeho úderu spadl Miroslav na zem a nebyl schopný se zvednout a sám z místnosti odejít. Ze země jej musel tak zvednout dozorce Neubauer, který jej i z výslechu odvedl.²⁰

Spolužák Miroslava Ladislav Hejral byl zbit už při čekání u zdi. Po útoku se probudil až po chvíli, kolem sebe slyšel jen řev a bití ostatních spolužáků pomocí řetězů a klacků. Jemu samotnému tekla po obličejí krev a s velkými bolestmi celého těla se odpočel zpátky ke zdi. Od SS kasáren byly slyšet kroky okovaných bot, ke studentům přišel oddíl SS se zbraněmi. Jelikož byli studenti zvědaví, obrátili se od zdi, aby zjistili, co se děje. To byl však pro oddíl povel, aby se do studentů mohli pustit a krutě jim tak zpestřit úvod na Malé pevnosti. Ladislav Hejral nebyl na výslechu na rozdíl od Miroslava sám, ale společně s dalšími dvanácti studenty. Výslech vedl opět Fölkel, obvinění a otázky byly stejné jako v případě výslechu Miroslava. Když se Fölkelovi nedostávalo požadovaných odpovědí, dal povel k bití. Poté dostali studenti tři minuty na rozmyšlenou s tím, že když se nepřiznají, přivezou jim následující den do Terezína i jejich rodiče. Studenti si však stáli za svým, a tak došlo k opětovanému útoku, nakonec byli z výslechové místnosti vykopáni se slovy, že budou zastřeleni. Po výslechu se museli opět zařadit ke zdi mezi ostatní a čekat na odvedení do cel.²¹

Většina studentů byla vyslýchána ve skupinách, Miroslav a jeho spolužáci Robert Bardfeld a Otomar Fabián šli však na výslech samostatně, důvodem bylo pravděpodobně jejich přísnější obvinění, jak jej uváděla zpráva gestapa. Čekání u zdi i průběh výslechů se neobešly bez fyzických a psychických útoků a výslechy probíhaly od odpoledních hodin až do druhého dne. Většina studentů se během výslechů dozvěděla, z čeho jsou obvinění, ale byli i tací, kteří se to dozvěděli až na cele od ostatních spolužáků, jednalo se například o případ sextána Václava Plánského. Ten byl k výslechu předvolán se skupinou dalších spolužáků, v místnosti u vchodu se skupina setkala s prvním vězněm, jednalo se o páraře,

²⁰Tři roky prázdnin, str. 1.

²¹Vzpomínka Ladislava Hejrala, str. 2.

kteřý je ubezpečil, že je kantor, ať se ničeho nebojí, že gestapo nic neví. Tento výslech vedl taktéž Fölkel s pomocí dalších gestapáků, na stole měli láhev vína a bylo na nich vidět, že jsou již připítí. Plánskému byla při výslechu kladena jen jediná otázka: „Víš, proč jsi tady?“, když neodpovídal, došlo opět k několika napadením, aby si vyslychající vynutili jakoukoliv odpověď. Nakonec se jej snažili přinutit k odpovědi psychickým nátlakem, takže ho upozorňovali, že ti, kteří již prošli výslechem, byli rozděleni do dvou skupin. V první skupině měli být ti, kteří se přiznali a tím pádem mohli jít domů. Druhou skupinu tvořili ti, kteří se nepřiznali, a čekalo je tak doživotí v koncentračním táboře. Když už se Václav sotva držel na nohou, byl poslán do jedné skupiny vyslechnutých a později večer odveden na celu č. 7 a až po několika hodinách se dozvěděl, z čeho je obviněn a o celém případu Karla Dvořáka a Alfréda Bauera.²²

Po výsleších byli roudniční studenti umístěni na cely, ty většinou sdíleli se svými spolužáky. Výjimku však tvořila opět trojice Kubík, Bardfeld a Fabián, kteří byli odvedeni na samotku na tzv. „dunkl“. Miroslav Kubík směřoval na samotku č. 3., kde zůstal do nedělního odpoledne, Bardfeld pak na samotku č. 1 a Fabián na č. 4. Mezi č. 3 a č. 4 byl malý otvor, a tak spolu mohli Miroslav s Otomarem Fabiánem komunikovat.²³ Při každém otevření dveří se Miroslav musel na základě předešlého poučení hlásit: „Achtung Zelle drei ein Mann“ (Pozor, na cele 3 je jeden muž). Po nedělním obědě a obdržení svačiny, ke které dostal tenký chléb s margarínem, kterému se říkalo pohlednice, byl odveden na společnou celu č. 7, kde se setkal s částí studentů. Společné cely byly celkem dvě – č. 7 a č. 26. Na č. 26 pobývala většina studentů a jejím velitelem se stal student Otomar Fabián. V úterý 23. 6. proběhlo ostríhání a převlečení do vězeňských mundúrů a ve stejný den nastoupili studenti poprvé do práce. Miroslav nastoupil do truhlářské dílny, kde uklízel a kde byl dozorcem Sternkopf. Do 3. července pak pracoval přímo v Malé pevnosti na různých místech, náročnost práce se odvíjela od chování jednotlivých dozorců, nejhorší bylo pro Miroslava pracovat pod dozorcí Soukupem a Storchem. První dva týdny se studenti také těšili zvláštní pozornosti velitele Jökla. Šlo o tzv. sport, kdy museli vězni dělat klencáky a SD dozorcí nad nimi běhali, kopali a bili je. Podle zkušeností Miroslava se k nim slušně chovali asi jen dva dozorcí, většina z nich pak byli větší či menší násilníci a všechny jejich jména dokáže pamětník vyjmenovat ještě dnes.

²² Vzpomínka Václava Plánského, str. 2.

²³ Paměť národa: Rozhovor s p. Miroslavem Kubíkem. 2009, stopáž: 58:30 – 59:36.

5. července byl Miroslav přeražen na celu č. 1. Důvodem bylo pravděpodobně to, že vězňům začala práce na Aussenkomandech²⁴, Miroslav pracoval již od 3. července na komandu Reichsbahn v Ústí nad Labem, kde vězni pracovali na údržbě železnice.²⁵ V cele č. 1 leželi vězňové ve třech řadách nad sebou, studenti obsadili většinou horní palandy, v rohu byl splachovací záchod se šlapkami, uprostřed dva dlouhé stoly s lavicemi, u stěn poličky na osobní potřeby a šaty. Dozorce přicházel ráno kolem páté hodiny, aby celu otevřel, večer ji pak uzamkl. Přes den byla cela otevřena a zůstávali na ní nemocní, když však bylo potřeba, na práce museli nastoupit i ti. V neděli dopoledne zůstávaly cely odemčené, po poledni byli však vězni na celách zamčeni, a když odešel dozorce, věnovali se vězni zpěvu, vyprávění – to převážně o jídle, kterého se jim nedostávalo. K snídani dostávali vězni černou kávu, kousek suchého chleba, v neděli kousek margarínu a lžici marmelády, k obědu pak zeleninovou polévku tzv. Eintopf a k večeři pak polévku o něco řidší. Občas si pak z peněz, které jim poslali z domova, mohli koupit limonádu. V šest hodin ráno byl pak apel, na kterém si vězni nastoupili do trojstupů a po povelu, který dával pomocník dozorců z řad vězňů: „Achtung, Mützen ab!“ („Smeknout čepice!“), všichni vězňové jedním úderem čepice o nohu smekli. Poté podávali hlášení velitelé cel, dále proběhlo celkové hlášení pomocníka dozorce, který měl službu a dále následoval povel: „Mützen auf!“ („Nasadit čepice!“), na který se musela jednotně nasadit lodička. Pokud některá část nástupu neproběhla naprosto přesně, několikrát se opakovala a k tomu padaly navíc facky a kopance.²⁶ Velitelem cely č. 1 byl Hans z Českých Velenic, který každé ráno při nástupu hlásil: „Achtung, Zelle 1, mit zweiundfünfzig Häftlingen angetreten“ („Pozor, cela 1 je nastoupena s 52 vězni.“). Ne všechny cely se hlásily stejně, např. cela č. 6 měla hlášení jiné, konkrétně Miroslav Kubík vzpomíná na hlášení cely č. 8., které se mu velmi líbilo, a které si pamatuje doted: „Zelle acht mit sechs Häftlingen angetreten, Küche fünf, Heizeraum ein, Cassino zwei, SS drei, Lebensmittelraum 1 - Stand achtzen“ („Cela 8 je nastoupena s 6 vězni, kuchyň 5, kotelna 1, jídelna 2, SS 3, sklad potravin 1 – celkový stav 18.“). Cela č. 8 však byla společně ještě s celou č. 9 považována mezi vězni za prominentní.²⁷

²⁴ Pracovní komanda, která se nacházela mimo prostor Malé pevnosti.

²⁵ Tři roky prázdnin, str. 1.

²⁶ Vzpomínka Václava Plánského, str. 3 – 4.

²⁷ Tři roky prázdnin, str. 1.

Pravděpodobně největším komandem, na kterém Miroslav pracoval, byl již zmiňovaný Reichsbahn. Na toto komando chodili vězni do Litoměřic přes Horní nádraží a odtud pak do Ústí nad Labem převážně na Západní nádraží. Zde pracovali na údržbě železničního svršku (podbíjení pražců, nakládání na vagóny apod.). Díky dojíždění byla pracovní doba na tomto komandu poměrně krátká a to od 9 do 12 hodin a odpoledne od 13 do 16 hod., horší už to bylo s kvalitou polévky, kterou vězni dostávali k obědu, jednalo se spíše o teplou vodu než polévku. Společně s Miroslavem jezdili na Reichsbahn pracovat i téměř stejně staří bratři Feierabendové a o něco starší hokejisté bratři Roběťínové.

11. července byl propuštěn student průmyslové školy Stříbrný, pravděpodobně zde ale hrálo roli členství jeho rodičů v hnutí Vlajka. O několik dní později zapůsobila na psychiku studentů velmi těžce smrt spolužáka Mirka Láchy, který s Miroslavem sdílel celu. Lácha zemřel na zápal plic, který si přivodil v důsledku ostrého pochodu z Reichsbahnu týden před tím, kdy vězně v dešti dozorce hnali šileným tempem, protože měli večer kino.

V srpnu se pak Miroslav dostal k lepší práci, začal totiž pracovat v litoměřické nemocnici, kde porážel s ostatními vězni staré kaštany a čistil cihly od omítky. V této době se mu objevily první zdravotní potíže a to ošklivé boláky na noze. Jeho problémů si všimla německá řádová sestra, která byla v nemocnici zaměstnána, a která požádala dozorce, aby mohl Miroslavovi nohu ošetřit. Dozorce souhlasil a sestra nohu ošetřila a zavázala. Výhodou práce v litoměřické nemocnici bylo také, že sem tam řádové sestry podstrčily vězňům chléb s máslem zabalený v černém papíře a také polévka, kterou v nemocnici podávali, byla pro vězně velmi výživná. V nemocnici pracoval také jako civil jeden český dělník, po němž někteří vězni posílali vzkazy domů, Miroslav touto cestou však žádný vzkaz neposlal. Při cestě z nemocnice ale jednou uviděl svého otce. Aby si jej otec všiml, vystoupil Miroslav z řady a začal si zavazovat tkaničku. Otec měl uvázanou černou smuteční kravatu, a tak jeho syn rukou naznačil, co to má znamenat, jelikož se obával, zda se něco nestalo členům jeho rodiny. Nic se však nedozvěděl, jelikož musel pokračovat v pochodu. Ještě ten den večer se k němu dostala informace, že se jednalo o úmrtí příbuzného, se kterým byla jeho rodina v minimálním kontaktu a že se nemá ničeho obávat. V litoměřické nemocnici pracoval Miroslav přibližně tři týdny. V této době, kolem 20. srpna zemřel další student Kubeš, tentokrát šlo o studenta z průmyslové školy.²⁸ V nemocnici s Miroslavem pracoval jeho spolužák Václav Plánský, který si toto komando

²⁸ Tři roky prázdnin, str. 2.

taktéž pochvaloval. V tuto dobu taktéž trpěl zdravotními potížemi, na břicho se mu udělal veliký vřed, ale na ošetřovně neměli dost prostředků, aby ho mohli léčit. Přeřazení do litoměřické nemocnice tak přišlo právě včas, zde byl na ambulanci ošetřen, dostal léky na doléčení a mohl chodit i na převaz. Václav Plánský byl jeden z těch, kteří využili možnost spojení se s rodiči prostřednictvím českého dělníka, ten jim dával věci do konve, na kterou si pokládali vězni kabáty a během dne si do nich věci od rodin uložili. Jako jednomu z mála se Václavovi povedlo uskutečnit setkání s maminkou, ta si po tom, co obdržela od syna zprávu, opatřila propustku a přijela do Litoměřic, kde měla známého mezi pacienty. Když si po návštěvě sedla na lavičku v parku, přišel za ní Václav a při kropení trávníků s maminkou nenápadně hovořil.²⁹

Dalším komandem, kde Miroslav Kubík pracoval a kde působil asi týden, bylo komando Wehrmeister. Po týdnu ale přešel na komando Bast, které považoval za nejlepší komando ze všech, a ve kterém pracoval od 7. do 26. září. Zde Miroslav na dvorku rodiny Skálovy v Českých Kopistech opravoval dřevěné transportní bedýnky na zeleninu a ovoce s nápisem Bast Sudetenland. Společně s ním zde pracovali další čtyři vězni. O jejich stravování se starali právě Skálovi a Beranovi a šlo o stravu, o kterou se jim ani nezdálo (např. řízky, kuřata apod.).³⁰ Díky této výživné stravě pravděpodobně přežil Miroslav své první kritické období v Osvětimi, kam jej 26. září čekal transport. Vzhledem k tomu, co ho čekalo později, nebyl pobyt v Terezíně tím nejhorším. Důvodem také bylo, že se zde vídal se svými kamarády a spolužáky. Jako dobrá rozptýlení na něj také působila nedělní vyprávění kanovníka Otakara Švece o studiích v Itálii a pak také na vystoupení vězně Leontěva, který na cele předváděl pantomimické výstupy a i vězňům zpíval. Před transportem se Miroslav také viděl se svými dvěma bratry, kteří přišli ke Skálovým na návštěvu, jelikož se dozvěděli, že tam jejich bratr pracuje. Bratr nesl v ruce futrál s houslemi, a když šel kolem Miroslava, opatrně ucedil, zda něco nepotřebuje, na to mu bylo odpovězeno, že by se hodil svetr, ke svetru však již nedošlo.³¹ Ještě z Malé pevnosti stihl Miroslav zaslat své rodině dvě psaní, první bylo psáno přesně podle předlohy, kterou vězni dostali, a znělo:

„Milí rodiče a bratři!

Jsem zdravý a daří se mi dobře, což doufám i o Vás. Pošlete mi ne víc než 100 K měsíčně,

²⁹ Vzpomínka Václava Plánského, str. 6.

³⁰ Paměť národa: Rozhovor s p. Miroslavem Kubíkem. 2009, stopáž: 01:20:19.

³¹ Tři roky prázdnin, str. 2.

kromě toho hned 1 ks mýdla, zubní kartáček a zubní pastu (žádné prádlo). Slávek³²

Druhý dopis už nemusel být podle předlohy a Miroslav se mohl trochu rozepsat:

„Moji nejmilejší!

Jsem zdrav a daří se mi dobře. Pošlete mi prosím 100 K, mýdlo a pár ponožek. Milá mami, kdy pojedáš do sanatoria a kdy bude mít tatínek dovolenou? A nyní, můj bratře, jak se vede mým králíkům a kachnám? Napište mi, jaké jsem měl vysvědčení. Napište mi, co možná nejdříve. Zdraví Vás Váš Slávek, PS. Hodně pus babičce.“

V druhém dopise použil záměrně úsloví: „Und nun, mein Bruder“, tím chtěl jeho rodičům připomenout vazbu, kterou používal v projevech Adolf Hitler: „Und nun, mein Freund Benito Mussolini“, z které si doma dělali legraci a často ji posměšně citovali.³³

* * *

Co se týkalo ostatních spolužáků Miroslava Kubíka, ti si taktéž prošli několika pracovními komandy, kde se stýkali s různými dozorci. Sextán Jaro Křivohlavý během prvních tří týdnů na Malé pevnosti začal pracovat na komandu, kde prováděl různé zahradnické práce, a kde velil již výše zmíněný dozorce Storch. Jednou při okopávání zelí, ač vězni pracovali, jak nejvíce mohli, nechal všechny nastoupit do řady a začal je bít po zadku. Další útok od tohoto dozorce na sebe nenechal dlouho čekat. Odehrálo se to při převážení brambor do kuchyně, Jaro Křivohlavý si společně s dalším spoluvězněm schovali pár brambor pod košili. Když odcházeli, narazili na Storcha, jak se žene přes dvůr s vidlemi, shodou okolností jim jeden brambor vypadl, to dozorce rozčílilo do nepřičetnosti a hodil po nich vidle, vězni však stihli naštěstí uhnout a vidle se zapíchly do vrat.

Dále si Jaro Křivohlavý zkusil s dozorcem Jöcklem, ten si pro tuto skupinu vymyslel zvláštní cvičení, stejné jako sport, který se praktikoval i u skupiny Miroslava Kubíka (Jaro Křivohlavý byl na cele č. 26), spočívalo to opět v tom, že při běhu vězňů do nich dozorce tloukli řetězy a při upadnutí si na ně stoupali. Jako většině ostatních vězňů se ani Jaro Křivohlavému nevyhnuly zdravotní problémy. Objevil se u něj vřed, se kterým šel na marodku, ta byla však nedostatečně zařízená a podle jeho vzpomínek tam vyřezávali vředy obyčejnými noži. Po třech týdnech začal pracovat na Reichsbahnu jako Miroslav, dále pracoval na přístavišti, kde přendával uhlí na lodě, na stavbě obytných domů a poslední prací byla práce v teplické továrně, kde vyndával splašky z nádrže a zavážel jimi terén. 28. září byl Jaro Křivohlavý z Malé pevnosti propuštěn, ještě týž den se musel

³² Osobní archiv p. Kubíka: *Přepis korespondence s rodinou*, 1. dopis z Terezína.

³³ Tamtéž, 2. dopis z Terezína.

hlásit na kladenském gestapu, jelikož byl vydán zákaz studia a propuštění studenti tak museli nastoupit do práce. Odtud byl Jaro Křivohlavý poslán na pracovní úřad, kde se hlásil u pana Kohlíčka, který dal příkaz, aby nastoupil do práce do dolů Anna – Laura.³⁴

Další spolužák Miroslava, Ladislav Hejral, nastoupil do práce hned druhý den po výslechu. Nejprve sklízel seno, zde také uviděl, jak byl dozorcem umlácen židovský vězeň lopatou. Asi po týdnu začal Ladislav Hejral sekat trávu, a jelikož mu šla práce od ruky, vyhnul se jakýmkoli útokům ze strany dozorců. I on se při svém věznění na Malé pevnosti přesvědčil o kruté povaze dozorce Storcha, sám byl svědkem jak na židy a ruské zajatce házel tento dozorce kameny. Později vykládal stavební materiál, dvakrát byl také v čížkovické cementárně, kde vězni nosili 50 kilogramové pytle, což byla na chlapce v jejich věku a v těchto podmínkách velká fyzická zátěž. Následovalo taktéž komando Reichsbahn a Erlebach, kde se kopali základy bytovek. Na tomto komandu si v místnosti nechávali vězni věci a i ešusy, Ladislavu Hejralovi se několikrát stalo, že když jel z komanda, měl ešus plný jídla, převážně ovoce. Když se snažil přijít na to, kdo mu jej tam dává, zjistil, že to dělala asi osmnáctiletá dívka. Tohoto komanda se tedy Ladislav držel. Ve stejné době začal trpět nežitý, které se mu vytvořily na krku. Při práci mu jeden z nich praskl, jeden z dozorců to viděl a pozvracel se. Následně Ladislavovi řekl, že tento den už pracovat nemusí. Když se vrátili z komanda, zeptal se Neubauer, zda je někdo nemocen, Ladislav se nechtěl přiznat, protože se obával, co by se mu mohlo stát, ale někdo jej z řady vystrčil. Byl tedy přeražen na Krankenstube, ale jelikož tam nechtěl, utekl na svou celu. Zde se domluvil s Fabiánem, aby ho zamkl, až půjdou ostatní na práci. Takto to trvalo asi týden, kdy mu potají nosili jídlo, a Ladislav se každý den schovával pod pryčny. Jelikož to takto už dál nešlo, začal pak pracovat na novém komandu SS kasernereinigung, kde pomáhal s úklidem. Počátkem listopadu dostali vězni také první balíky s prádlem, to však uviděl Jöckel, který se tak rozčílil, a s argumentem, že jejich vojáci mrznou na frontách, balíky vzteky rozdupal. Mezi studenty se vědělo, že někteří jejich spolužáci byli odtransportováni a naopak někteří měli to štěstí a byli propuštěni. Nikdo však nevěděl, podle jakého klíče byli studenti tříděni. Ladislav Hejral byl propuštěn v listopadu, stejně jako ostatní i on se musel hlásit na Kladně, kde byl přikázán na stavbu podzemních nádrží v Hněvicích u Roudnice, kde pracoval až do konce války.³⁵

³⁴ Vzpomínka Jara Křivohlavého, str. 2.

³⁵ Vzpomínka Ladislava Hejrala, str. 2 – 5.

Mezi další studenty sexty, kteří si prošli Terezínem, patřil i Václav Moucha. Ten si během svého věznění prošel několika celami i komandy. Na začátku pracoval u Kopist, kam se chodilo na seno. Zpočátku se svými spoluvězni odmítal přijímat jídlo, z tohoto důvodu byli chlapci samozřejmě zesláblí, a tak se domluvili, že vždy bude jeden hlídat a část studentů bude na seníku chvíli odpočívat. Jednoho dne, když hlídal student Moučka, zpozoroval pozdě, že se blíží dozorci Neubauer a Storch na kontrolu. Když ho uviděli, rozzuřili se a hrozně ho zbili. Vězni, kteří odpočívali, se pak přemístili na dvůr, kde museli od vrat až ke kuchyni válet sudy. Toto týrání trvalo přibližně tři hodiny a při tom byli vězni bití řetězy, které byly zakončeny háčky. Jednomu studentovi dokonce vytrhli tímto způsobem kus masa na stehně. Toto zacházení nakonec přerušil jiný dozorce, který i přes nařízení těchto dvou, že vězni nedostanou tři dny jídlo, přinesl na celu dva kýble černé krvavé polévky. Po tomto incidentu začal Václav pracovat na stavbě bazénu, odkud si odnesl otřesnou vzpomínku, kdy poprvé viděl, jak byl zabit člověk. Vězni zde vozili v kolečkách opuku a jeden žid, který byl již hodně sešlý a unavený pod tíhou nákladu upadl. Strážný v tom okamžiku popadl kámen a s úderem tomuto vězni zlomil vaz. Na stavbě pracovalo přibližně 80 vězňů, z toho bylo asi 20 studentů, zbytek tvořili převážně židé. Toto komando spadalo sice pod obávaného dozorce Soukupa, ten však ke štěstí všech přicházel jen občas během dne na kontrolu. V Kopistech pak pracoval Václav ještě na jezu, kde se také díky civilnímu dělníkovi, kterému předával vzkazy, mohl spojit se svou rodinou. Díky vzkazu, který dělník předal rodině se, otec k jezu vydal a Václav byl tak aspoň ujistěn, že je naživu. Výživná zde byla i strava, kterou připravovala hospodská z Kopist, která navíc Václavovi a jeho spoluvězni, kteří pro jídlo chodili podstrčila ovoce a vejce. Stejně jako Miroslav Kubík, prošel i Václav Moucha prací na Reichsbahnu a litoměřickou nemocnicí. Nakonec i Václav patřil mezi ty, kteří nebyli zařazeni na transport, propuštěn byl v září společně s Jarem Křivohlavým a dalšími dvěma spolužáky. Po podepsání prohlášení, že s ním bylo zacházeno slušně, a že nikde nebude šířit, co na Malé pevnosti zažil a viděl, opustil po čtvrt roce Terezín. Po odchodu se samozřejmě musel jako všichni ostatní studenti hlásit na kladenském gestapu, zde dostal pracovní kartu do kladenských dolů s okamžitým nástupem.³⁶

* * *

Již takové štěstí neměl student Robert Bardfeld, který se propuštění nedočkal, a kterého naopak čekala stejně jako Miroslava Kubíka delší cesta než ostatní. Stejně jako

³⁶ Vzpomínka Václava Mouchy, str. 3 – 8.

většina studentů i on začínal na stavebním komandu, kde tahal válníky s koly bez ložisek a poté pracoval na seně v Kopistech, kde byl svědkem týraní, o kterém se ve svých vzpomínkách zmiňoval Václav Moucha. Robert Bardfeld při přistizení naštěstí pracoval, takže ho trest nečekal. I jemu se poštěstilo a párkrát se mohl vidět s rodiči. Jednou to bylo v Bohušovicích, kam jeli vězni skládat prkna. Tam za nimi přijel otec Roberta a prostřednictvím dozorce Müllera poslal skupině vězňů chléb, med a limonády. Po válce mu otec vyprávěl, že mu tehdy někdo volal a sdělil, že budou chlapci v Bohušovicích, aby se tam jel rychle podívat. Podruhé uviděl otce i s maminkou, kteří stáli u mlýnů v Terezíně, když se vracel z Litoměřic. Tyto pokusy o setkání dopadly jednou málem špatně. Některý z chlapců Robertovi tvrdil, že viděl jeho matku společně s matkou studenta průmyslové školy Markvarta (později zahynul v Osvětimi) v zatáčce u mlýnů v Terezíně a tvrdil, že viděl dozorce Schmidta, jak obě matky zadržel a odvedl do Malé pevnosti, i přes to, že mu bylo jasné, že chtěli jen spatřit svého příbuzného. Tuto zprávu pak později večer potvrdil Robertovi dozorce Neubauer, který ho vyvolal a ukázal mu občanskou legitimaci jeho matky a zeptal se ho, zda ji zná. Ihned po nástupu šel za lidským dozorcem Hohausem a požádal ho, zda by mohl zjistit, co je s jeho matkou. Ten mu slíbil, že věc vyšetří, aby za ním zašel později. Matky obou studentů byly nakonec propuštěny. Z vyprávění po válce se pak Robert od své matky dozvěděl, že celou dobu v pevnosti vedla rozhovor paní Markvartová, protože jeho matka předstírala, že neumí německy. Ke konci to již však nevydržela a otázala se aspoň, zda je její syn zdravý. Za tuto otázku jí dozorce vynadal a řekl, ať je ráda, že může bez problému odejít a vystrčil obě ženy z vrat. Ani Robertovi se nevyhnuly zdravotní problémy, první se objevily hned na začátku, kdy byl poštípán blechami. Ošetřovatel si myslel, že to jsou spalničky, když mu Robert řekl, že je měl, ale že má alergii na některé ovoce a vejce, přítomný dozorce se rozčílil, udeřil ho obuškem do hlavy a dodal, že tato alergie ho zde jistě nepostihne. Později chodil na ošetřovnu, kde si nechával ošetřit četné nežity a vředy, zapříčiněné hmyzem a infekcí štípanců. Jak bylo již uvedeno Roberta Bardfelda čekala z Terezína další cesta. Den před odchodem mu bylo řečeno, že jde na transport, o žádných dalších podrobnostech informován nebyl. Před odjezdem dostal ještě jednu pohlednici, aby mohl napsat domů. Začal ji psát pomalu, chtěl zprávu promyslet, dozorce ho ale začal popohánět, a tak pohlednici nepopsal ani celou. Z Malé pevnosti byl Robert Bardfeld odtransportován 5. října 1942 do Buchenwaldu. Společně s ním byli v transportu ještě spolužák Otomar Fabián a septimáni Tůma a Broft.³⁷

³⁷ Vzpomínka Roberta Bardfelda, str. 1- 5.

3. 2. Vzpomínky septimánek

Do Malé pevnosti v Terezíně bylo převezeno celkem 16 studentek ze třídy septimy, ze třídy Miroslava Kubíka nebyla zatčena studentka žádná. Jednou ze septimánek, která si Malou pevností prošla, byla akademická malířka Ema Blažková. Ta byla po několikahodinovém čekání s ostatními 15 děvčaty umístěna na prázdnou celu č. 21, a až od července s nimi obývaly celu ženy z Kubišova příbuzenstva. Z počátku se o dívky nikdo moc nestaral, jen jim byl strčen do cely kýbl s polévkou a dál si jich nevšimli. První dny děvčata povětšinou proplakala, s postupem času se však oklepala a začala se i bavit, např. se vykládaly karty či se věštilo z kávy. Nejlepší pro dívky byly dny, kdy se nepracovalo, Ema Blažková tyto volné chvíle využívala kreslením. Asi nejoblíbenější činností dívek bylo vyšívání, jehly a šití se získaly např. z balíčků od rodin, anebo od vězenkyň, které upravovaly trestanecké mundúry. Největším hitem se na cele stalo vyrábění hadrové panenky zvané Terezka, kterých se na černo našlo velké množství, moc se jich však nezachovalo. Domů nešla loutka poslat, protože byla vycpaná, daly by se v ní propašovat motáky, a tak skoro nikdy neprošla.

Obavy měla Ema vždy, když byla s dívkami vedena na I. dvůr, kdy ji přepadl strach, co se bude dít dál. Potom však vždy pochopila, že se šlo společně do sprch. Na cele měly dívky také vodovod, takže si zde mohly mít vlasy několikrát týdně a hygienu se jim dařilo poměrně udržovat. Pracovat začala Ema v srpnu, v době, když se začalo sklízet zelí a pak brambory. Při sklizení dělala děvčata občas to, že když se dozor nekoukal, vrhla se na jednu hlávkou zelí a celou si ji rozebrala, protože ukrást si celou hlávkou a schovat ji, nebylo možné. I Ema se snažila spojit s rodinou, a tak posílala domů motáky zašité v prádle, její maminka prádlo vždy poctivě prohlédla a vzkazy našla. Smutno bylo těm, jejichž prádlo doma vyprali a poslali nazpět i s vypranými motáky. Když byla Ema Blažková propuštěna domů, měla celkem asi 14 vzkazů, z nichž se většinu naučila nazpaměť. Večer si na celách dívky zpívaly a vyprávěly si romány, které znaly nazpaměť. Také měly na cele tzv. domácí řád, na kterém bylo např. napsáno, že dopoledne je zakázán hukot vysavače, nebo že odpoledne má být dodržován klid, protože chtějí některé ženy spát. Ema tento řád dostala k ilustrování, nakreslila na něj smrtihlava, protože text končil tím, že kdo nebude dodržovat řád, bude zamordován. Po propuštění z Terezína 2. listopadu se hlásila Ema Blažková na kladenském gestapu a posléze byla přiřazena na práci, kdy

musela na Křivoklátě odklízet roští. Zde už ji alespoň mohli navštěvovat rodiče i s balíčky.³⁸

Další zatčenou septimánkou byla i Jarmila Krejzová, ta vzpomínala, že po příjezdu příbuzenstva Kubiše a Valčíka jich bylo na cele dohromady kolem stovky, velitelem cely se stala roudnická studentka Líba Šimková. V paměti ji utkvělo, jak při práci na poli viděly dívky pracovat Rusy, kteří měli za úkol vyčistit strážku kolem pevnosti. Jednoho Rusa však dozorce udeřil pažbou do hlavy a ten zemřel. Bachařkami ženského dvora byly Rojková a Schmidtová, jednalo se o manželky tammích dozorců. Vedle pevnosti pracovali na stavbě nové silnice dělníci, ti dívkám házeli jídlo, převážně buchty. Co se týkalo denního režimu, budíček byl v 6 hodin, apely nebyly, koupání probíhalo 1x týdně v sobotu a trvalo jen velmi krátkou dobu. K snídani dostávaly dívky černou hořkou kávu, tenký krajíc chleba (pohlednice), v poledne a večer polévka. Ve středu a v neděli byla k večeři kostička margarínu se lžičkou marmelády a káva, chleba si dívky musely ušetřit od snídaně. Občas se naskytl k jídlu i výživnější strava, a to například, když spadla z opevnění koza a zabila se, druhý den byla k obědu s koprovou omáčkou. Jednou byl dokonce guláš a občas brambory, rajčata, kedlubnová polévka či polévka z krve. Každý chtěl samozřejmě získat jídlo navíc, Jarmile Krejzové se to podařilo, když nesla suroviny do kuchyně a kuchař jí dal krajíc se silnou vrstvou sádla. V kuchyni ji přistihl dozorce, Jarmila si chléb přitiskla k noze, a i když dozorce vše viděl, nic jí neřekl. Na dvoře jí čekal další dozorce, který si ji k sobě zavolał, Jarmila měla obavy, že je to kvůli chlebu, a že bude zle. Dozorce Neubauer ji chtěl však jen vyřídít pozdrav od příbuzných, kteří měli obchod s nábytkem, protože Neubauer v té době pro sebe nějaký nábytek sháněl. Psát mohla děvčata domů dvakrát za měsíc, balíčky chodily tak jednou do měsíce, všechny byly rozbalené a lepší věci si dozorce rozebrali, dívkám tam nechávali převážně jen chléb, perník apod. Pobyť na Malé pevnosti skončil Jarmile Krejzové 23. září, propuštěna byla ještě se septimánkou Kučerovou a sextánem Krejzou. Po tom co dostala pracovní příkaz, musela taktéž nastoupit v křivoklátských lesích. Zde musela být do konce listopadu roku 1942. Po této práci přestoupila k německému sedlákovu v Nových Dvorech, u něj byla zaměstnána od 1. ledna 1943 a další dva následující roky.³⁹

Mezi zatčené septimánky patřila i Libuše Šimková, i ona pracovala se spolužačkami na poli v zemědělském komandu dozorce Storcha, který se k nim, na rozdíl

³⁸ Vzpomínka Emy Blažkové, str. 1 – 4.

³⁹ Vzpomínka Jarmily Krejzové, str. 3 – 5.

od chlapců, choval docela slušně. Libuše Šimková vzpomínala, jak jí byla tato práce nepřijemná, protože na sobě měla letní oblečení a rostoucí pokosená ostřice je bolestivě píchala do nohou. V pozdější době byla však přeřazena do úklidového komanda, kdy chodila pracovat do kanceláří a panského domu. I Libuše používal nelegální cesty na to, aby se spojila s rodinou, možné bylo posílat domů zprávy prostřednictvím zubaře v Bohušovicích, a kromě toho měla také příbuzné v Českých Kopistech, s nimiž styk zprostředkoval Hohaus, který tam jezdil nakupovat. V listopadu dostala Libuše zánět středního ucha, ošetřovala ji ruská lékařka, které říkaly Faňa. Ta neměla ale léky a ucho jí nahřívala láhví s teplou vodou, dokud hnis nevytekl ven, později se jim podařilo sehnat z ošetrovny mužského dvora kysličník a problémy ustaly. K propuštění došlo 1. prosince, společně s dalšími třemi spolužačkami byla nasazena do roudnické továrny MEVA⁴⁰, kde byly zaměstnány jako pomocné dělnice. Vedení závodu se je však v mezích snažilo přidělovat na lehčí práci jako např. v účtárně, kuchyni, v době kontrol ale musely být přeřazovány do práce přímo ve výrobě. Z důvodů zdravotních problémů, z továrny v únoru 1945 odešla a až do konce války pracovala pro Společnost pro chemickou výrobu, taktéž v Roudnici nad Labem.⁴¹

Ostatní studentky septimy do šesti měsíců opustily brány Terezína a nastoupily do práce, kterou vykonávaly až do konce války. Jedinou výjimku představovala studentka Sylva Rajtrová, ta byla z Terezína propuštěna 2. prosince, bohužel se ale do Vánoc do Malé pevnosti opět vrátila. Po propuštění poslala moták židovské dívce, na kterém bylo uvedeno, že i pro ni bude brzy svítit sluníčko. Moták byl ale zachycen a Rajtrovou čekalo druhé zatčení. Před transportem do Osvětimi byla vězněna na gestapu v Kladně. Dne 28. ledna 1943 došlo k jejímu transportu do koncentračního tábora Osvětim – Birkenau. Zde byla označena jako politický vězeň s číslem 32 695. K jejímu umučení došlo 1. března 1943, nedožila se tak ani devatenácti let. Po skončení války byla vyznamenána Válečným křížem in memoriam.⁴²

⁴⁰ Strojírenský podnik, ve kterém byla během 2. světové války výroba soustředěna na výrobu sudů, van, zboží do domácnosti, chladičů pro tanky apod.

⁴¹ Vzpomínka Libuše Šimkové, str. 2 – 5.

⁴² Československá obec legionářská: *Nedožila se ani 19 let*. 26. 5. 2010. [online]. [Cit. 21. 11. 2017].

Dostupné z: <http://www.esol.cz/domains/esol.cz/index.php/clanky-a-reporty/z-cinnosti-esol/archiv/2010/249-nedožila-se-ani-19-let>

Co se týká celkových počtů, z Terezína bylo z celkového počtu 84 studentů z obou škol, do koncentračních táborů transportováno 20 studentů (včetně studentky Rajtrové) a z toho:

KT Buchenwald: 6 studentů (Adamec, Bardfeld, Broft, Fabián, Tula, Tůma)

KT Flossenbürg: 2 studenti (Vorlický, Zeman)

KT Osvětim: 12 studentů (Dvořák, Karfík, Kratochvíl, Kubík, Kukuk, Marek, Markvart, Rajtrová, Svět, Štěpán, Študent, Švojgr)

Dva studenti Lácha a Kubeš zahynuli během věznění již v Terezíně.⁴³

4. V koncentračních táborech

4.1. Osvětim

Po tříměsíčním věznění na Malé pevnosti byl Miroslav 29. září zařazen do transportu. Spolu s ním do něj nastoupili ještě studenti Adamec, Kukuk, Karfík, a také mnoho dalších terezínských vězňů. Z Malé pevnosti byli vězni odvezeni na nádraží do Bohušovic nad Ohří a odtud se pak vydali vlakem do Ústí nad Labem. Zde se část transportu oddělila. Následující cestu do Drážďan tak již absolvovali jen tři studenti – Kubík, Kukuk a Karfík. Všichni tři tušili, že je čeká cesta do koncentračního tábora. Několik dní před transportem podepsali totiž tzv. Schutzhaft. V nich bylo psáno, že na základě jejich chování patří k řadě studentů, kteří se projevují nepřátelským smýšlením k říši, a že by svobody využili k dalšímu klidu v protektorátu.⁴⁴ Miroslav navíc zaslechl před transportem vězně, plukovníka Hrona, který pracoval v kanceláři pro Neubauera, jak říká Sojkovi, kterého taktéž čekal transport: „*Dej pozor na toho malého, jedete do Auschwitzu*“. Tím malým byl myšlen právě Miroslav, jelikož byl nejmladším členem této skupiny.⁴⁵ Po příjezdu do drážďanské věznice absolvovali vězni procedury odvšivení a vykoupání a poté je čekalo umístění na cely č. 66 a č. 69. V drážďanské věznici zůstali až do 2. října, toho dne pak přešli do Zhořelce, kde přespali v tavném vězení. Druhý den ráno se pokračovalo do Vratislavi, do místní věznice. Zde byl Miroslav oddělen od ostatních a přes jeho veškeré protesty jej umístili na oddělení mladých. Celu s ním společně sdílelo dalších pět mladých Ukrajinců. Jejich jména si dnes už nepamatuje, jediné

⁴³ Tři roky prázdnin, str. 13.

⁴⁴ Tamtéž, str. 3.

⁴⁵ Paměť národa: Rozhovor s p. Miroslavem Kubíkem. 2009, stopáž: 01:30:45 – 01:31:25.

co mu utkvělo v paměti je, že trávili svůj čas vzájemným zabíjením vši ve vlasech pomocí tužky. 4. října s nimi ještě absolvoval procházku na vězeňském dvoře a poté byl opět přerazen na společnou transportní celu. Následující den nastoupili vězni na další cestu, tentokrát již přímo do Osvětimi, kam dorazili kolem půl osmé večer.⁴⁶ Noc strávili na betonové podlaze a záchodě jednoho bloku. Brzy ráno 6. 10. se pak museli svléct, odevzdat své věci, vykoupat se pod sprchou a pak nazí stáli na dvoře mezi baráky asi do 10 hodin dopoledne. Poté vyfásovali šaty, dřeváky, čepičku a byli odvedeni na blok č. 9, kam byli umístováni nově příchozí. Druhý den prošel Miroslav fotografováním a zapsáním osobních údajů a pak již následovalo rozdělení do pracovních komand. Pravděpodobně díky jeho mladistvému vzhledu byl ponechán na bloku k úklidovým pracím, což zahrnovalo úklid světnice, umývárny, toalet, chodeb apod. Většina jeho spoluvězňů začala pracovat na komandu Bauhof, které bylo podle jejich zkušeností zničující, a málokdo zde vydržel pracovat. Na tomto komandu vykládali pracující vagony, které přijížděly naložené stavebním materiálem, a jelikož se stále stavilo a rozšiřovalo, vězni se v práci v tomto pracovním tempu nezastavili. Miroslav měl tak díky jeho zařazení k úklidovým pracím oproti ostatním tu výhodu, že mu odpadla náročná fyzická práce a také mu nehrozilo každodenní nebezpečí bití. Za své pracovní místo byl vděčný Polákovi Žabovi – veliteli světnice č. 3, který byl označen nízkým číslem 99. Ten jej při rozřazování na štuby zachránil od pobytu na štubě č. 1, kam si jej vybral velitel světnice, taktéž Polák. Ten v okamžiku, jak uviděl Miroslava, zakřičel: „Toho budu chtít“. Jednalo se však o vězně se zeleným označením, tedy kriminálního. Naštěstí se jej ujal právě Žaba, který se k němu choval velmi slušně. Hezky se k němu choval i písař jménem Bendziecha, který rád zpíval a naučil Miroslava polskou verzi Schubertova „Zastaveníčka“, nebo Rakušan nazývaný Johnny, který rád zpíval píseň - Wien, Wien nur du allein. Tyto okamžiky rozptýlení pak Miroslavovi velmi psychicky pomáhaly, když se trápil zimou nebo hladem.⁴⁷ Depresivně zapůsobila na vězně událost, která se odehrála asi týden po jejich příjezdu. Vězeň Jedlička ukradl druhému vězni chléb a následně za to dostal od velitele štuby 25 ran holí. Jelikož byl ale hlad silnější, provedl totéž i druhý den, a aby se vyhnul trestu, ukončil svůj život dobrovolně tím způsobem, že skočil do drátů elektrického plotu. K jídlu dostávali vězni nekvalitní chléb, málokdy s marmeládou či margarínem, skoro nepoživatelnou polévku

⁴⁶ Tři roky prázdnin, str. 3.

⁴⁷ Paměť národa: Rozhovor s p. Miroslavem Kubíkem. 2009, stopáž: 01:32:32 – 01:43:58.

s tuřínem nebo brukví a dvakrát týdně pak pár neloupaných brambor do čepice. K snídani se podával slabý bylinný čaj.

19. října se Miroslav setkal s ostatními spolužáky, kteří přijeli do Osvětimi velkým transportem z Terezína. Konkrétně se jednalo o studenty – Kratochvíla, Světa, Švojgra a Štěpána. Zatímco on měl číslo 67.065, jeho spolužáci měli čísla kolem 68.315. Kromě studentů, se kterými se stýkal, navazoval taktéž kontakty s ostatními, staršími vězni. Ti pak na něj později upozornili prominentního vězně Jiřího Zemánka, který pracoval na jatkách. Na jeho zásah se dostal na blok č. 28 – tzv. Krankenbau k Polákovi Nabrdalíkovi. K přechodu na nový blok došlo 16. listopadu a bylo to v nejvyšším čase. Objevily se totiž znovu nepřijemné zdravotní problémy, a to vředy na nohách, infekce ran a jedna z nejvíce obávaných nemocí, průjem. Navíc Miroslavovi někdo ukradl prádlo, které si v noci vypral, zůstal mu jen plátěný přehoz. Začal se z něj stávat tzv. muselman, vězeň, který byl již psychicky a fyzicky vyčerpán, že nebyl schopen pracovat. Po přeřazení na Krankenbau začal pracovat jako pracovník skladu, kde byla shromažďována i tzv. lékařská kanada: majetek židovských lékařů a lékárníků. Tyto kufry s medikamenty měly nesmírnou hodnotu a místní pracovníci včetně Miroslava, tak mohli poskytovat vězňům léky, které nutně potřebovali. Ovšem kolem 19. listopadu byl z práce odveden na politické oddělení, které vedl obávaný Grabner, zde se sešel se spolužákem Alexandrem Světem, který přišel na oddělení ze stejného důvodu. Předvolání se týkalo korespondence s rodinou, kdy byli oba studenti upozorněni, že zda nebudou psát domů, dostanou pětadvacet ran holí.⁴⁸ Domů však psali každý možný termín, k předvolání ale pravděpodobně došlo na základě dopisu, který poslaly jejich matky na správu tábora:

„Panu Veliteli koncentračního tábora v Osvětimi.

Níže podepsaní obrací se na Vás, pane Veliteli, se zdvořilou prosbou povolit jim laskavě výměnu dopisů se svými syny Alexandrem Světem a Miroslavem Kubíkem. Kromě sdělení Tajné státní policie v Praze, že naše děti byly poslány do Osvětimi, nemáme již více týdnů o nich žádné zprávy a jistě si umíte představit náš strach a starost, tím spíše, když někteří spolužáci již dvakrát psali. Také si dovoluujeme zdvořile požádat, aby nám bylo dovoleno, s ohledem na jejich mladý věk, zaslat jim něco teplého prádla a čas od času trochu potravin během jejich vazby, právě s ohledem na jejich mladý věk. Odpusťte laskavě, že Vás svým psaním obtěžujeme a naši prosbě laskavě vyhovte. Apelujeme na Vaše srdce ve jménu Vaší vlastní matky, která v případě, že žije, je jistě v duchu s Vámi, stejně tak jako my

⁴⁸ Tři roky prázdnin, str. 3 – 4.

dlíme v těchto těžkých dobách u svých dětí. Život našich synů je ve Vašich rukách a Bůh Vám oplát', jestliže osud našich dětí ulehčíte. S úctou J. Světová a H. Kubíková.⁴⁹

Po této události už Miroslav a Alexandr žádnému dalšímu předvolání před Grabnera nečelili. S rodinami si psali pravidelně a každý byl v rámci možností spokojený.

Poté Miroslav krátce onemocněl angínou a ztratil tak kontakt s ostatními studenty. Snadné pro něj ani nebylo dostat se na chvíli ven. Nabrdalik, který nad ním držel ochrannou ruku, mu navíc zakazoval se toulat po blocích, jelikož se obával, aby se mu kvůli jeho mladému věku nic nestalo. 28. listopadu však díky Nabrdalikově přímlově, přišel na stejný blok Alexandr Svět coby pacient. Po uzdravení na bloku zůstal a uklízel a posléze se stal ošetřovatelem. Na určitou dobu tak byl jediným studentem, se kterým byl Miroslav v pravidelném kontaktu. Teprve až koncem prosince se jim podařilo objevit další studenta Arnošta Štěpána. Ten na tom byl v tomto období zdravotně velmi špatně, proto ho chodili oba dva pravidelně navštěvovat a postupně navázali i přátelský kontakt s velitelem jeho světnice. Jednalo se o Poláka, který si oba dva velmi považoval díky tomu, že mu často dodali zboží, které potřeboval a tak i Miroslavovou zásluhou unikl Arnošt tzv. vybiurce, tedy výběru do plynu. Jak později Arnošt vyprávěl, na vybiurku šla celá jeho štuba, ale jeho velitel ho zachránil tím, že ho schoval pod deky. Tyto výběry se staly součástí každodenního života a samotnému Miroslavovi jeden takový výběr utkvěl v paměti. Díval se na to z okna štuby, vězni byli nakládáni na vůz, nacházel se mezi nimi i velmi mladý Polák, pravděpodobně mladší než Miroslav. Zřejmě věděl, oč jde a křičel, že je zdravý, že může pracovat, ale bohužel marně.

Postupem času se pak Miroslav stával čím dál víc otrlým, jelikož každý druhý nebo třetí den vídal odvoz mrtvol ze sklepa bloku 28, na kterém byl umístěn. Provádělo se to tím způsobem, že dva muži popadli mrtvé tělo za ruce a za nohy a hodili ho na dřevěný povoz, který pak po naplnění odvezli vězni do krematoria. I když se člověk s těmito situacemi stýkal pravidelně, představovalo to pro něj stále silnou psychickou zátěž. Rodina Miroslava si všechna tyto rizika uvědomovala a vynakládala veškeré úsilí, aby dostala svého syna domů v pořádku a co nejdříve. Otec Miroslava poslal několik žádostí, ve kterých žádal o synovo propuštění.⁵⁰ První žádost byla zaslána K. H. Frankovi 22. ledna 1943:

⁴⁹ Osobní archiv p. M. Kubíka: Přepis korespondence – Žádost veliteli koncentračního tábora v Osvětimi.

⁵⁰ Tři roky prázdnin, str. 5.

„Vaše excelence, jakožto otec zatčeného si zdvořile dovoluji požádat o milost pro mého syna, Miroslava Kubíka a propuštění z ochranné vazby. K odůvodnění mé žádosti si dovoluji připojit následující: jakožto rodilý Vídeňan, jsem se též ve Vídni vyučil a do svých 26 let jsem žil spolu s Němci. Během světové války jsem sloužil na Vojenském stavebním úřadě u rakousko-uherské armády ve Vídni, kde jsem byl jako dobrovolník vyznamenán mým nadřízeným generálmajorem Bayer, jenž mi udělil pochvalné uznání za plnění svěřených úkolů. Po ukončení mých vysokoškolských studií jsem byl zaměstnán u bývalých československých státních drah, kde můj proněmecký postoj nemůže být ani v nejmenším zpochybňován. Věřím, že se můžu právem odvolat na své bývalé spolupracovníky u pozemní sekce železnice v Kralupech nad Vltavou a to jmenovitě na pana nejvyššího říšského železničního radu Ing. Herbert Diesel v Těšíně (Sud.), nebo taktéž na pana vrchního železničního radu Dr. Ludwig Nickerl vedoucí oddělení na ředitelství železnic v Praze. Politicky jsem se nikdy neangažoval. Posouzení mého nynějšího plnění povinností ve funkci v představenstvu ředitelství železnic v Praze nenáleží mě, nýbrž mým nadřízeným. Ještě si dovoluji zdůraznit svou ochotu k technické spolupráci s Bezpečnostní policií při výstavbě železnice v Terezíně (pan ministerský rada Dr. Mauer). Tak jako já osobně jsem vždy žil ve vzájemné shodě s Němci, tak i má manželka, taktéž rodilá Vídeňanka, byla vždy v úzkém kontaktu a shodě se svými přítelkyněmi a kolegyněmi v práci, jenž náleží ve Vídni k německé národnosti.

V tomto smyslu byla též pěstěna výchova dětí v naší rodině. Každoročně jsme naše syny během letních prázdnin posílali do německých rodin v Sudetech, aby si zdokonalovali němčinu. (Litoměřice/Ústí/Sloup v Čechách). Jelikož můj syn Miroslav prodělal ve svém dětství závažnou chorobu, vyžadoval jeho křehký zdravotní stav zvláštní péči. Z těchto důvodů se nemohl účastnit se svými kamarády různých sportovních akcí a her, neboť strávil většinu svého volného času doma, kde se věnoval studiu hudby, literatury a svému domácímu chovu králíků. S ostatními studenty reálného gymnázia mohl přijít do styku pouze buď cestou do/z nebo přímo v této instituci. Když tenkrát došlo na roudnickém gymnáziu k nepříjemnostem, jsem přesvědčen o tom, že se můj syn Miroslav na nich nikterak aktivně nepodílel a pouze z mladické nerozvážnosti událost sám nenahlásil. Jeho chování, si mohu omluvit pouze v souvislosti nezodpovědných řečí takřkajíc psychicky abnormálního žáka VII. A, jehož se stal obětí a součástí. Při své dětské povaze - byl nejmladší mezi zatčenými, z čehož jasně vyplývá, že se - bez jakéhokoli zlého úmyslu- k těmto řečem připojil, bez domyšlení následků z toho plynoucích. O to více to bylo možné,

jelikož výše uvedený žák VII. třídy gymnázia, byl nejen ostatními žáky, nýbrž i učiteli bohužel, terčem posměchu a legrace. Z těchto uvedených důvodů jsem přesvědčen o tom, že jemu udělený trest zasáhl nejen jeho samotného, ale i zejména jeho bezúhonné rodiče, kteří se snažili ze svého syna upřímně vychovat čestného člena národa.

Na základě předchozích skutečností Vás žádám, aby trest udělený mému synovi byl díky dosavadní ochranné vazbě považován za odpykaný a po zvážení všech výše uvedených skutečností - obzvláště s přihlédnutím k jeho věku (v čase zatčení mu bylo teprve 16 let) a jeho dětské tělesné konstituci - byl milostivě propuštěn z ochranné vazby. Závazně prohlašuji, že v případě propuštění mého syna na svobodu, budu dbát na to, aby svou čestnou prací a dobročinností pro národ prokázal svou vděčnost a aby se kroky ve svém jednání stal plnohodnotným členem Velkoněmecké Říše.

Ing. Theodor Kubík, technický poradce na ředitelství železnic v Praze⁵¹

* * *

Teprve počátkem roku 1943 se oba studenti Kubík a Svět setkali s dvěma známými tvářemi. V prvním případě se jednalo o pana Milotu, otce jedné ze spolužaček. Ten byl v tomto období už ve velmi špatném stavu, podávané léky mu nezabraly a jeho váha klesla na 40 kg, přitom v civilu vážil víc jak dvojnásobek. Když byl ještě při vědomí, požádal chlapce, aby vyřídili pozdrav jeho dceři Heleně. Bohužel kromě léků pro něj nemohli nic udělat a pan Milota za dva dny zemřel. Druhou známou, kterou chlapci potkali, byla již výše zmíněná Sylva Rajtrová, která zrovna čekala na fotografování a při setkání poprosila Miroslava, zda by jí mohl sehnat rukavice, ten její přání splnil.⁵² O Sylvě se Miroslav zmiňoval v dopise domů ze 14. února 1943: „Nejdražší! Oba dopisy mi udělaly velkou radost. Děkuji Vám za zaslané balíky. Všechny balíky a peníze jsem obdržel v pořádku. Prádlo jsem dostal již v listopadu a prosinci. Ale já je nepotřebuji. Překvapilo mě, co mi psal Toda v minulém dopise, že u vás není led a sníh. V tom dopise se zapomněl podepsat. Měl by také vyřídít moje blahopřání Věře K. k narozeninám. Pozdravujte všechny příbuzné a rodinu Rajtrovou. V příštím dopise mi musíte napsat, co budete pěstovat na zahrádce. Příští dopisy budete ode mě dostávat jen jednou měsíčně. Piště mi častěji a nezapomeňte uvést odesílatele. Neposílejte žádné doporučené dopisy a balíky.“

V dopise zmiňuje rodinu Rajtrovou jen takto, aby dal rodičům na vědomí, že je Sylva v Osvětimi, o jejím stavu se raději nezmínil. Poslední dvě věty měli vězni nařizeno napsat,

⁵¹ Osobní archiv p. Kubíka: Žádost o milost K. H. Frankovi ze dne 22. 1. 1943.

⁵² Tři roky prázdnin, str. 5.

navíc si to cenzura ještě pojistila razítkem. Proč bylo možné psát domů jen jedenkrát měsíčně, se nevědělo, ale pravděpodobně chyběli lidé na cenzuru. Celkově se Miroslav ve svých dopisech z Osvětimi pravidelně vyhýbal zmínce o tamním životě a lidech a snažil se, aby vyznívaly co nejoptimističtěji, aby alespoň trochu mohl své rodiče uklidnit.⁵³

Důležitým mezníkem se pro Miroslava v jeho osvětimské éře stal 15. duben 1943, kdy odjel z koncentračního tábora transport s polskými vězni. Jednalo se totiž o transport služebně starých vězňů, ke kterým patřil i jeho ochránce Nabrdalik, který nosil označení s nízkým číslem 535. Na jeho pracovní místo tak nastoupil jiný Polák, kterému už ale Miroslav nepadl do oka, a tak byl nucen najít si nové místo. Díky tomu, že už si ve svém okolí vybudoval alespoň určité postavení a navázal kontakty s různými lidmi, vyjednal si nové místo, aby zmíněnému Polákovi nepřekážel. Na jednu stranu jej mrzelo, že přišel o snadný přístup k léčivům a o poměrně fyzicky nenáročné zaměstnání, ale na druhou stranu neměl zapotřebí vyvolávat zbytečné konflikty. Jeho novým komandem se tak stal Landwirtschaft, tedy zemědělské komando, které vedl docela slušný člověk, jehož jméno si již Miroslav nepamatuje. 12. dubna tak nastoupil na blok 4. A, kde k jeho povinnostem patřil úklid kanceláře dvou SS, kteří dohlíželi na zemědělské práce, stáje apod. Práce to byla opět docela nenáročná, co se Miroslavovi však již nelíbilo, bylo, že se dostal do společnosti, kterou tvořili Ukrajinci, a on zde neměl tím pádem žádné přátele. Tito pracovníci se na komandu starali o koně a Miroslav pro ně často vařil prosnou kaši s marmeládou. Se všemi vycházel relativně dobře, i když mu jednou v noci vykradli z podhlaví balík s potravinami, který mu přišel z domova. Ukrajinci totiž žádné balíčky nedostávali, a tak se nebylo čemu divit. Co se týkalo balíčků od rodiny, těch přišlo Miroslavovi celkem 234 o celkové váze 860 kilogramů. Balíčky bylo možné posílat od listopadu roku 1942, omezeny byly do určité váhy, která se většinou ale nedodržovala. Balíčky obsahovaly trvanlivé potraviny, aby vydržely přepravu. Kubíkovi posílali synovi pravidelně, touto cestou také využívali, že mu na černo posílali dopisy, které vkládali na dno kelímku se sádlem. Koncem dubna byl Miroslav pověřen hlídáním hřebce na pastvině. Shodou okolností, ale kolem proběhly klisny, hřebec se splašil, a když jej chtěl uklidnit, hřebec ho kousl do ruky a utekl. Miroslav zůstal ležet na zemi, zvednout jej musel až esesman Mormann, který ho odvedl i do nemocnice.⁵⁴ V nemocnici na bloku 31, jej odoperoval Polák Dr. Dering. Rána to byla hluboká až na kost a hojení neprobíhalo také

⁵³ Osobní archiv p. M. Kubíka: Přepis korespondence – Dopis rodině ze 14. 2. 1943.

⁵⁴ Paměť národa: Rozhovor s p. Miroslavem Kubíkem. 2009, stopáž:01:58:50 – 02:19:15.

zrovna podle představ, a tak si na marodce Miroslav poležel asi celkem tři týdny. Výhodou bylo, že díky předešlému působení na tomto místě, ležel na marodce jako prominentní pacient. V místnosti ležel společně s mladými řeckými židy, s nimiž se snažil dorozumět francouzsky. Ti zde leželi z toho důvodu, že jim taktéž Dr. Deringem bylo odebráno jedno varle, pravděpodobně tam sloužili jako pokusní oběti. Dny na marodce zpříjemňoval Miroslavovi také jeho přítel Alexandr Svět a vězeň František Kalda, který mu sem nosil obědy z SS kantýny, kde pracoval. Z důvodu zranění se přerušilo předešlé vyjednávání s vedoucími esesmany na zemědělském komandu, které Miroslav požádal, zda by se mohli postarat o přeložení MVDr. Pospíšila z Birkenau do jeho komanda, jelikož by se zde jako veterinář uplatnil. Pan Pospíšil byl totiž z Roudnice a navíc otec jedné ze spolužaček. O jeho umístění v Birkenau se Miroslav dozvěděl náhodou, ještě v době, kdy působil na bloku 28. Tenkrát mezi nedoručenými balíky zahlédl balík s označením Roudnice a se jménem zmiňovaného. 25. května 1943 se pamětník vrátil na své komando avšak i přes příslib k přeložení pana Pospíšila, k němu již nedošlo. V polovině června byl pak přeložen na nový blok č. 11, kde se opět setkal se spolužákem Arnoštem Štěpánem. Na tento blok byli umístováni na určitou dobu vězni, kteří již odcházeli domů, současně to byl ale také blok, vedle kterého probíhaly popravy – na dvoře mezi 10. a 11. blokem. Při popravách bývali vězni odehnáni od oken a po provedení exekuce mohli opět na dvůr. Na blok č. 10 byly zase umístovány ženy, na kterých probíhaly pokusy. Přeložením na tento blok také unikli studenti tetování vězeňského čísla na předloktí ruky, které se v této době začalo používat. Kromě studenta Arnošta byl společně s Miroslavem na bloku 11 ještě Roudničák Šoltys a také se zde seznámil s Františkem Řezníčkem, který po svém propuštění informoval Kubíkovi o pobytu jejich syna v Osvětimi a o jeho brzkém propuštění:⁵⁵

„Vážený pane Kubík,

Považuji za svou povinnost Vám sdělit, že Váš syn Slávek bude v nekratší době propuštěn. Dleli jsme společně na jednom bloku, a když jsem byl 26. 7. 1943 propuštěn, slíbil jsem Slávkovi, že vás uvědomím o jeho brzkém návratu. Můžete být ohledně Slávečka všichni klidni, je zdrav a dobře se mu daří, jenom hodně vzpomíná na maminku a na babičku. Je mi velmi líto, že jsem Vám nemohl napsat hned 26. 7., ale byl jsem eskortován do Drážďan a teprve dnes jsem byl propuštěn. První mojí prací je, že píše Vám a současně i mým rodičům v Náchodě. Pane rado, psal jste, že budete čekat na Slávka v Moravské Ostravě, nedoporučuji Vám to, neboť Vám jistě nebude dána možnost s ním

⁵⁵ Tři roky prázdnin, str. 5 – 6.

mluviti, neboť bude ve zvláštním voze. Pakliže můj dopis přišel pozdě a Slávek je již doma, potom jej prosím, aby mi laskavě napsal, kdy byl propuštěn. Konče tímto můj dopis, poroučím se Vám, v úctě František Řezníček“⁵⁶

Na bloku č. 11 zůstal ale Miroslav až do 28. srpna 1943, kdy mu bylo oznámeno, že je přeložen do Dachau. Po zdravotní prohlídce na bloku č. 28, byli všichni tři přeživší studenti, tj. Kubík, Svět a Štěpán (zbylých 9 spolužáků již nežilo) společně s dalšími vězni odvezeni na nádraží. Pro všechny to bylo kruté rozčarování, jelikož věřili a počítali s tím, že pojedou domů. Tento den skončila studentům jejich osvětimská éra, Odjížděli však se smíšenými pocity, protože v Osvětimi měli již své pozice a známé a teď odjížděli do neznáma, kde je čekala nejasná budoucnost. Konkrétně u Miroslava byla lítost o to větší, že ve dvou posledních dopisech rodině naznačoval, že se brzy vrátí domů:⁵⁷

„Nejdražší! Jsem zdrav a cítím se blaze. Váš poslední balík jsem dostal t. m. Ivan mi psal, že se ještě tento měsíc vrátí domů. Po tak dlouhé době to bude pro Vás pěkné překvapení. Neposílejte mi už žádné peníze ani balíky. Milá mami, mrkni na moje věci a na moje šaty, jestli je všechno v pořádku. Již se na Vás všechny těším a doufám, že Vás všechny najdu v plném zdraví. Váš, nade vše milující syn, Slávek“⁵⁸

Druhý dopis následoval 22. srpna 1943 a zněl: „Nejdražší! Váš poslední dopis ze 7. 8. jsem 11. obdržel. Přeji Ti, milá mami, dodatečně vše nejlepší k svátku a totéž Todovi k narozeninám. Doufám, že budu moct přání brzy zopakovat. Co se mě týče, jsem zdrav a cítím se blaze. Zasláné balíky jsem v pořádku a požitelné dostal. Očekávám netrpělivě odpověď na můj poslední dopis. Těším se na naše hezké shledání. To bude pro mě nejšťastnější den. Líbá Vás Váš Slávek.“

Na tento dopis navazoval dopis od rodičů, který byl poslán 29. 8. 1943. Ten však již Miroslav nedostal, protože už byl společně s ostatními v transportu do Dachau, který trval devět dní.⁵⁹

Z celkového počtu 12 studentů, kteří byli do Osvětimi transportováni, jich devět nepřežilo. Jednalo se o tyto žáky: Dvořák, Karfík, Kratochvíl, Kukuk, Marek, Markvart, Rajtrová, Študent, Švojgr.⁶⁰

⁵⁶ Osobní archiv pana Kubíka: Přepis korespondence – dopis Františka Řezníčka z 10. 8. 1943.

⁵⁷ Tři roky prázdnin, str. 6 – 7.

⁵⁸ Osobní archiv p. M. Kubíka: Přepis korespondence – Předposlední dopis rodině z Osvětimi, 8. 8. 1943.

⁵⁹ Tamtéž, poslední dopis z Osvětimi z 22. 8. 1943.

⁶⁰ Tři roky prázdnin, str. 13.

4.2. Buchenwald

Nutné je také zmínit, jaká byla další cesta Miroslavových spolužáků – Roberta Bardfelda a Otomara Fabiána, kteří s ním tvořili přísněji obviněnou trojici. Tito dva studenti byli z Terezína transportováni do koncentračního tábora Buchenwald. Společně s nimi sem zamířili ještě další čtyři roudničtí studenti – Adamec, Broft, Tula, Tůma. Při cestě z Malé pevnosti se studenti zastavili v Lipsku a poté spali v Halle an der Saale na policejním ředitelství. Na tomto místě studenty překvapilo, až jim přišlo zábavné, že byli z nádraží vedeni v poutech. Smích je přešel, když byli umístěni do místnosti, kde měli spát. Čekaly tam na ně totiž miliony štěnic, aby jim zpestřily noc. Po přečkané noci dostali na cestu dva krajíce chleba s krvavou tlačenkou a posléze pokračovali dál na nádraží ve Výmaru. Z tohoto nádraží pak byli studenti převezeni na politické oddělení, kde s nimi sepsali jejich nacionále. Nějakou chvíli tento proces trval, a tak se student Bardfeld rozhodl, že si sní svačinu. Ta už byla ale plná štěnic, protože je přitahovala krev z tlačanky, nicméně hlad byl mocnější, a tak chléb oklepal a snědl. Po příjezdu do Buchenwaldu došlo na stříhání, oholení a po ostatních povinnostech byli studenti umístěni na blok č. 17, odkud je pak po deseti dnech čekal přesun do Strafkompanie, trestního komanda. Zde je čekala fyzicky velmi náročná práce, nelidské podmínky a zacházení.

Konkrétně Robert Bardfeld byl odeslán na práci do kamenolomu a dojížděl i do Výmaru, kde se stavěla zbrojovka. Nakonec zbyl v kamenolomu z roudnických studentů jen on sám. Ostatní byli odesláni na jinou práci nebo onemocněli. Podmínky se stále zhoršovaly, navíc začala zima a kvůli nedostatku potravin byli všichni vyčerpaní. Robert Bardfeld se obával, že by nemusel zimu přežít, a tak se přihlásil na marodku. V tu dobu mu nebylo dvakrát nejlépe a po kontrole mu ošetřovatel hlásil, že má vysokou horečku. Umístěním na marodku začalo pro Roberta lepší období, jelikož se už do kamenolomu nevrátil. Český primář, který zde sloužil, mu totiž nabídl práci pomocníka v nemocnici. Problém byl ovšem v tom, že závazek na trestním komandu mu to nedovoloval. S primářem se však dohodli na tom, že bude Robert stále veden jako práce neschopný, bude spát na bloku a přes den pak sloužit jako pomocná síla v nemocnici. Tato domluva nakonec fungovala a navíc byl Robert po třech měsících ze Strafkompanie propuštěn a mohl tak v nemocnici legálně pracovat i spát. Po nějakém čase začal uklízet v laboratoři, kde velil Němec, který se jmenoval Böhme. S tímto velitelem vycházel Robert velmi dobře, a jelikož sloužil tento Němec v Buchenwaldu od jeho založení, měl zde řadu kontaktů. Přes jednoho známého, který vařil v SS kuchyni, dostával dokonce zásobu

potravin. Potraviny mu převážel z kuchyně zase jejich jiný kamarád, který vozil na žebříňáku cihly přes bránu do tábora a pod nimi měl schované různé delikatesy, které esesmanům ukradli. Většinou se pak scházeli pravidelně v neděli, kdy se v laboratoři zamkli a debužirovali. Když se po čase ujistili, že Robert není žádný donašeč a udavač, nabídli mu, aby v neděli zůstal v laboratoři a najedl se s nimi.⁶¹ Na tomto místě se tak Robert udržel až do konce války a stal se z něj zde prakticky laborant. Najít dobré pracovní místo znamenalo v podmínkách tábora velmi mnoho, některým to zachránilo i život. Většinu jeho spolužáků, kteří s ním byli v Buchenwaldu, se to podařilo také. Student Zlato Tula se uchýlil v táborové kuchyni, kde myl kotle a měl tak možnost se zde nasytit. Pracoval zde až do propuštění, kterého se dočkal 30. března 1944. Další spolužák Milan Tůma pracoval jako písař a student Miroslav Broft pracoval v táborové administrativě a hrál v táborové kapele. Dva spolužáci bohužel útrapám koncentračního tábora podlehli. Otomar Fabián, který pracoval jako písař, se v lednu 1945 hlásil v nemocnici s příznaky chřipky a slabostí. Dostal sice léky a pracovní neschopnost, za několik dní byl ale do nemocnice přivezen znovu na saních a tentokrát s hnisavým zánětem srdečního vaku. Přes veškeré úsilí se ho lékařům nepodařilo uzdravit a Otomar 19. února 1945 zemřel. Druhým studentem, který neměl to štěstí, byl Vladimír Adamec. Ten zakrátko po příchodu do Buchenwaldu dostal zánět pohrudnice. Nějakou dobu si poležel v nemocnici, ve které po vyléčení zůstal jako ošetřovatel nemocných na vnitřním oddělení. Problémy se určité době ale objevily znovu, tentokrát mu lékaři zjistili těžkou plicní tuberkulózu. 11. ledna 1945 došlo sice k jeho propuštění, jeho stav se ale ani po propuštění nezlepšil a 27. března 1945 zemřel v sanatoriu na Pleši, kam se jel svou nemoc léčit. Robert Bardfeld zůstal v táboře i určitou dobu po jeho osvobození, protože práce v táborové laboratoři a nemocnici kvůli vysokému počtu nemocných vězňů, musela fungovat dále. Domů se navrátil 20. května 1945.⁶²

4.3. Dachau

Jak bylo již výše uvedeno, studenti Kubík, Svět a Štěpán, patřili mezi ty, kterým nebylo umožněno navrátit se domů, ale čekala je další cesta do Dachau. 28. srpna 1943 odjel jejich transport z Osvětimi do Vratislavi. Zde byli vězni po příjezdu umístěni na cely.

⁶¹ Paměť národa: Příběhy 20. století. *Rozhovor s panem Robertem Bardfeldem z 23. 1. 2013.*[online].

[Cit. 20. 12. 2017]. Dostupné z: <http://www.pametnaroda.cz/story/bardfeld-robot-1925-2122>

⁶² Vzpomínka Roberta Bardfelda z 13. 2. 1986, str. 6 - 7.

V malých celách se studenti tísnili s vězni různých národností, konkrétně Miroslava zaujali Norové, kteří se svým vzorovým a klidným chováním nápadně lišili od hašteřivého chování vězňů ostatních národností. Po přečkané noci ve stísněném vězení zamířil transport do vězení v Šumperku, odtud pak směřoval do Brna, do kterého dorazil 30. srpna. Po příjezdu do města dostal Miroslav od bachaře pořádnou facku, jelikož se nepřihlásil, když četl jeho jméno. Četl ho totiž ve vedlejší vagoně. Miroslava, jako již zkušeného vězně s mnoha zážitky, tato událost však nepřekvapila a přešel ji s úsměvem. Z Brna poté zamířil transport do Vídně, Salzburgu, Mnichova a odtud pak pokračovali vězni nákladním autem do Dachau. Hned 5. září po příjezdu prošli přijímacími ceremoniemi, přičemž se studenti sešli se starými známými z Malé pevnosti v Terezíně a to bratry Feierabendy. Miroslav se stal nositelem čísla 50 707. Umístěn byl na blok č. 20 na 3. štubu, výhodu tohoto umístění oproti Osvětimi představovalo to, že tento blok byl vyhrazen jen pro Čechy. Jména většiny svých spoluvězňů je schopen vyjmenovat ještě dnes a dokonce si stále umí vybavit jejich tváře.⁶³

Po příjezdu do Dachau čekal Miroslav na první příležitost napsat rodičům, aby je uklidnil, že je v pořádku a že se o něj nemuseli strachovat: „Nejdražší! Jistě jste měli o mě úzkostné starosti, že jsem tak dlouho nepsal, a balíky jste dostali zpátky. Nemějte o mě žádný strach! Jsem zcela zdrav a cítím se dobře. Tímto dopisem Vám sdělují svou novou adresu: K. 1. Dachau 3K, Block 20., Stube 3. Tady je to velmi dobré. Je dovoleno posílat sem balíky až do 5 kg. Aby se balíky nepoškodily, můžete je dávat do dřevěných bedýnek. Z potravin bych mohl navíc potřebovat margarín, koření všeho druhu, cukr atd. Dále prosím o zaslání domácích střevíců. Bude Vás zajímat, že jsem teď 162 cm vysoký a vážím 55 kg. Je tu veselo. Můžeme tu hrát ping pong, fotbal, volejbal. V neděli můžu jít do kina nebo do divadla. Včera se mi o Vás pěkně zdálo. Tak jsem byl na krátkou chvíli zase ve Vaší společnosti. Je tu pěkná knihovna a tak si můžu číst, což se mi líbí. Moje zaměstnání je velmi lehké. Prosím, pošlete mi keksy od Bartoníčka, které mám tak rád. Pozdravujte všechny příbuzné a kamarády!

Zdraví Vás Váš nade vše milující syn Slávek.“

Miroslav se snažil rodičům vykreslit tamní poměry co nejrůzovějšími barvami, aby neměli zbytečné obavy. Tábor Dachau měl totiž povahu internačního tábora, a tak věznění zde nebylo pro Miroslava až tak náročné, jako tomu bylo v předešlém táboře v Osvětimi. Popravdě občas přišla možnost zahrát si v neděli ping pong v truhlářské dílně a sám

⁶³ Tři roky prázdnin, str. 7.

Miroslav si zde zahrál asi pětkrát. Volejbal se tu nehrál, fotbal sice ano, ale místní fotbalové týmy měly své pevné kádry a občasné nedělní zápasy znamenaly souboj buď národnostních mužstev, nebo komand (plantáže proti kuchyni apod.). Miroslav si nepamatuje, že by si se svými spoluvězni mohli jít někdy zakopat. Divadlem, které v dopise zmiňuje, měl na mysli představení některých spoluvězňů, kteří si připravili různé scény, kouzelnická vystoupení, recitace a muzikanti a zpěváci pak připravovali koncerty. Do konce války si vězni uspořádali v táboře celkem asi tři koncerty. O toto kulturní rozptýlení se starali nadšenci pobývající na druhé šhubě, která byla tak trochu elitní. Co se týká filmů, ty se v táboře skutečně promítaly, Miroslav jich za celou dobu svého věznění v Dachau shlédl pět. Knihovna zde taktéž existovala, ze začátku obsahovala však pochopitelně pouze německou literaturu pocházející ze zabaveného židovského majetku. Postupem času se však díky českým vězňům, kteří si v balíčcích nechali posílat knihy, začala rozrůstat i sekce s českou literaturou. Skončily tam i knihy, které Miroslavovi poslala jeho rodina. Co se týká zmíněné žádosti o zaslání keksů, ta představovala heslo. Ve skutečnosti byl totiž pan Bartoníček roudnickým fotografem, Miroslav tedy rodinu žádal o to, aby mu zaslala své aktuální fotografie, což mu také splnila.⁶⁴

Oproti Osvětimi, kde byla ve světnici jen postel, čekalo na vězně v Dachau královské vybavení. K dispozici zde měli obývací místnost s židlemi, osobními skříňkami (i když jedna byla pro tři vězně), stoly a ložnice s třípatrovými lůžky. Změnu k lepšímu představovala taktéž kvalitnější strava. Navíc rodiny mohly zasílat balíky ve dřevěné bedně až o hmotnosti 5 kilogramů oproti Osvětimi, kam bylo povoleno posílat balíčky o váze maximálně do 2 kilogramů. Díky této umožněné podpoře z domova se v okolí Miroslava nenacházel žádný vězeň typu muslimana, kterého tak často vídal v Osvětimi. Naopak se mezi spoluvězni našli i lidé při těle.⁶⁵

V jednom ze svých dopisů domů, informoval Miroslav svou rodinu o tom, jak to vůbec s balíčky v Dachau chodí, aby si o tom jeho rodina mohla utvořit představu: „Nákladní auto přiveze balíky z Mnichova k nám do třídírny, odtud jsou podle adresátů rozděleny na příslušné bloky. Písař je zapíše a po přijetí musí každý balík podepsat. Rozdělování se děje obyčejně před polednem. Odpoledne přijde esesman a balíky překontroluje. Záleží docela na jeho temperamentu, myšlení, povaze a metodě. Někdo balíky vysype na stůl a šťárá se v nich, čenichá, kde by co našel. Jiný nazvedne nejvýše

⁶⁴ Osobní archiv p. M. Kubíka: Přepis korespondence – První dopis z Dachau z 12. 9. 1943

⁶⁵ Tři roky prázdnin, str. 7.

položenou věc, vsune prsty do nějaké spáry a balík odsune. Není to vždy stejné. Byli jsme v poslední době nuceni napsat něco o trestních opatřeních za zprávy z domova, ale když se to dobře schová, netřeba mít obav. Aby při kontrole roztrhávali i obaly sýrů nebo šťouchali do sádla, jsem ještě neviděl. Nanejvýš vyklopí z krabičky sýr nebo otevře škatulku s cukrem či pečivem. Když nic nenajde, vrátí věc do původního stavu a tím to končí.⁶⁶

Jednou z prvních prací, kterou Miroslav v Dachau vykonával, byla práce ve skladu. Společně s ním zde pracoval také jeho spolužák Arnošt Štěpán. Výhodou tohoto umístění bylo, že odtud občas mohli pronášet svetry pro ty vězně, kteří je zrovna potřebovali. Na tomto místě pracoval Miroslav až do konce roku 1943 a od roku 1944 byl pak přeřazen do SS Waffenwerkstätte - dílen na zbraně, jako elektrikářský učeň. Práce na tomto komandu spočívala v instalaci elektrické sítě v pojezdých autodílnách, které se skládaly ze tří vozů. První vůz byl vybaven soustruhem, frézou, pilou, vrtačkou, druhý vrtačkou a bruskou, třetí vůz pak náhradními díly a nářadím.⁶⁷ Během jara 1944 pak prožil Miroslav nepříjemné nálety, kdy jedna z bomb spadla těsně před budovu Waffenwerkstätte. Od této události vždy vězni při náletech utíkali do lesa, zde však byly umístěny blízko protiletadlové flaky, takže pocity při kobercových náletech, případně zpátky padajících střepin byly velmi nepříjemné a Miroslav měl často zamazaný obličej od toho, jak se strachy zavrtával do země.⁶⁸

Podle dopisu, který se Miroslavovi podařilo 25. června 1944 poslat na černo domů, vypadal denní režim v Dachau takto: „Ráno vstávám o půl páté, poté se umyju do půli těla studenou vodou – brr, nasnídám se a jdu nastoupit/ukázat se, jestli jsem se neztratil. Ve tři čtvrtě na šest jdu do práce a dělám do půl dvanácté. Dopoledne je čtvrt hodinová přestávka. V poledne si čtu nebo se opaluji. Pauza trvá do tři čtvrtě na jednu a potom, opět s čtvrt hodinovou přestávkou pracuji do tři čtvrtě na šest. Pak jdu „domů“, navečeřím se, vezmu si chemii nebo jinou knížku. V půl deváté jdu spát. V neděli se nepracuje a to se věnuji v případě špatného počasí četbě. Jinak se opaluji a chodím na procházku. Ani z náletů nemusíte mít strach. Ve dne utíkám do lesa a v noci klidně spím. Promiňte mi, že je dopis načmáraný. Na rozloze naší kuchyně, salonu, jídelny a haly je nás 170 a každý strká, jak jde kolem.“⁶⁹

⁶⁶ Osobní archiv p. M. Kubíka: Přepis korespondence – dopis z Dachau z 9. 6. 1944.

⁶⁷ Paměť národa: Rozhovor s p. Miroslavem Kubíkem. 2009, stopáž: 02:35:17 - 02:43:20.

⁶⁸ Tři roky prázdnin, str. 8.

⁶⁹ Osobní archiv p. M. Kubíka: Přepis korespondence – dopis z Dachau z 25. 6. 1944.

Po každém večerním ulehnutí informoval tichým hlasem spoluvězeň důstojník Karel Karnet o aktuální vojenské situaci. Zřejmě měl při své práci možnost poslouchat někde rozhlas. Jeho komentáře k určitým situacím však občas nebyly po chuti některým spoluvězněm. Tyto rozpory byly ale minimální, většinu času mezi vězni panovala solidarita. Větší problémy v tomto období (červen 1944) představovaly spíše předimenzované ubikace. Světnici, která měla cca 10x12 metrů obývalo 170 vězňů. Blok se skládal ze čtyř štub – každá měla světnici pro denní pobyt a ložnici, dále umývárnu a záchod společný pro dvě štuby. Bloků se v Dachau nacházelo 34, na každé straně jich bylo 17. V prvním bloku na levé straně sídlila administrativa, český blok měl číslo 20, 26. blok byl farářský a duchovní v něm měli i kapli. Běžní vězni se do tohoto bloku nedostali, ale Miroslavovi a Alexandru Světovi se to 25. června povedlo. Vděční za to byli Josefu Pikorovi, roudnickému profesorovi náboženství, který se za oba přimluvil, jelikož tam ve stejný den sloužil mši svatou.⁷⁰

* * *

Rodina Miroslava se neustále snažila o to, aby se jejich syn mohl vrátit domů. I když žádostem pana Theodora Kubíka o propuštění syna nebylo v předešlých pokusech vyhověno, nepolevoval a žádosti o propuštění poslal v období, co se nacházel jeho syn v Dachau, ještě dvě: „Pro velitele bezpečnostní policie a bezpečnostní služby, na mou žádost o propuštění mého syna Miroslava Kubíka (nar. 7. 11.1925) z ochranné vazby, mi bylo 20. května 1944 sděleno, že mé petici nemůže být z policejních důvodů vyhověno. Jelikož od té doby uplynulo již půl roku a mé bezútěšné rodinné vztahy jsou stále žalostnější, dovoluji si zdvořile předložit žádost o přezkoumání tohoto rozhodnutí, v němž by bylo obzvlášť přihlédnuto k věku mého syna (16 let) během jeho zatčení. Pokorně Vás tímto žádám, aby byl jeho trest ochranné vazby v délce téměř 28 měsíců považován za odpykaný a byl z ochranné vazby v koncentračním táboře Dachau propuštěn. Za jeho veškeré další chování se Vám osobně zaručím.“⁷¹

Po pár měsících bez odezvy se pan Kubík o synovo propuštění snažil znovu: „Vaše Excellence! Můj syn, Miroslav Kubík, narozen 7. listopadu 1925, byl dne 20. června 1942 zatčen Tajnou státní policií spolu s ostatními studenty reálného gymnázia v Roudnici n. L. a od té doby se nachází v ochranné vazbě. Toho času v koncentračním táboře Dachau. Jakožto otec zatčeného, si zdvořile dovoluji požádat, vzhledem k přihlédnutí na délku jeho

⁷⁰ Tři roky prázdnin, str. 8.

⁷¹ Osobní archiv p. Kubíka: Žádost o propuštění z 11. 10. 1944.

ochranné vazby, která nyní trvá téměř 32 měsíců, o jeho propuštění z koncentračního tábora. Ke zdůvodnění mé žádosti si dovoluji poukázat na nízký věk mého syna (16 let) během jeho zatčení. Jeho chybný krok vedený mladickou nerozvážností, po němž následoval tvrdý trest, jenž byl ovlivněn mimořádnými okolnostmi, které tenkrát panovaly, považujte prosím jeho ochrannou vazbou za plně odpykaný, aby se syn mohl téměř po tříletém odloučení od jeho rodiny navrátit domů a pak se plně zařadit do pracovního procesu. Kladné vyřízení mé žádosti učiní snesitelnější též mé žalostné rodinné vztahy, které se potýkají s těžkým psychickým onemocněním mé ženy. Za jeho další chování přirozeně přeberu veškerou zodpovědnost.“⁷²

Ani na jednu ze svých žádostí nedostal pan Kubík kladnou odpověď. Jediného čeho se dočkal, byl dopis o tom, že žádost příslušný úřad přijal a že bude postoupena k dalšímu řízení.

* * *

V srpnu 1944 změnil Miroslav pracoviště a nastoupil do komanda na plantáže. Pracoval zde s několika svými spoluvězni a navíc se zde také seznámil s Josefem Beranem, pozdějším arcibiskupem pražským. Tomu společně s dalšími vězni nosil potřebné svetry, které kradli ráno před apelem ve výše zmíněném skladu, které jim je Arnošt Štěpán podával z okna. Za odměnu dostávali od Josefa Berana brambory, mrkev a další artikly, se kterými pracoval zase on. Těmto krádežím, kterým se neprováděly na úkor vězňů, se v lágrové hantýrce říkalo organizace. Takže něco zorganizovat nepředstavovalo něco nečestného. Pro Miroslava znamenala práce na plantážích většinou rytí, v zimním období pak čištění a loupání gladiolových cibulek. Zima a jaro roku však 1945 byly stále ve znamení náletů, většinou přeletů s cílem bombardování Mnichova. V dubnu se podařilo uprchnout vězni Hajnému, kterému pro tento účel sehnal civilní šaty Arnošt Štěpán. V tomto období bylo stále více cítit rostoucí napětí a v táboře se proměňovala celková atmosféra. Sám Miroslav si začal organizovat prostřednictvím Karla Slavíka z Roudnice falešný doklad a zjišťoval si možnosti útěku. Mezi vězni se totiž začala šířit obava z fyzické likvidace. Konec myšlenek a úvah o útěku nastal 22. dubna 1945, kdy již vězni nevyrukovali ven. Naopak ale stále přibývalo vězňů z transportů z ostatních lágřů, takže pobývání na štubách bylo velmi stísněné a na některých blocích činil počet vězňů přes 1500, přitom na jednu štubu mělo připadnout 50 vězňů. Poslední dny před osvobozením tábora napětí vrcholilo. Apely se střídaly s leteckými poplachy a všude vládla nejistota.

⁷² Osobní archiv p. Kubíka: Žádost o propuštění z 1. 2. 1945.

V tomto období si Miroslav umiňoval, že když to dobře dopadne a on se vrátí v pořádku domů, napíše z vděčnosti knížku „Pod ochranou amerického letectva“.⁷³

5. Osvobození a návrat domů

5.1. Osvobození Dachau

K vlastnímu osvobození tábora došlo 29. dubna 1945 něco málo před půl šestou hodinou večer. V tomto čase se Miroslav nacházel společně se spolužákem Alexandrem Světem na prvním bloku. Odtud z okna pozorovali, co se venku děje. Viděli zde, jak po zdi z jednoho z baráků slézá esesman s bílým praporem a také ostatní esesmany, kteří vycházeli z téže budovy se zdviženýma rukama. V zápětí projel branou jeep se čtyřmi muži a jednou ženou, pravděpodobně reportérkou, v amerických uniformách. V záchvatu radosti se všichni vězni začali hrnout na apelplatz. Jeden z esesmanů ale začal ve stejný okamžik střílet do shromážděného davu z věže a tento čin si prý vyžádal jednu oběť. Američtí vojáci střelbu v zápětí opětovali a v okamžiku postříleli celou německou posádku.⁷⁴ Z baráků se stále hrnuly davy vězňů, mezi nimi i pacienti ve spodním prádle a tísnil se kolem osvoboditelů. Prostor tábora se naplnil jásotem a radostí. I Miroslava se tato vlna zmocnila, přiblížil se taktéž k Američanům, s jedním z nich si dokonce potřásl rukou a řekl mu: „Thank you, I am Czech“. V dalších dnech probíhala v táboře různá shromáždění, objevili se zde různí řečníci, vyvěšovaly se vlajky. Tábor se zaplňoval americkými vojáky, kteří si zde fotografovali výtvary nacistické kultury. Po osvobození tábora byla nařízena třítýdenní karanténa kvůli infekčním nemocem. Miroslav se stal 3. května něčí zásluhou poslem u kapitána Rosenblooma. Obdržel tak žlutou pásku na rukáv s nápisem Messenger a razítko International Prisoners Commit, která jej opravňovala i k pohybu mimo tábor. K funkci mu dost možná pomohla navíc ta skutečnost, že se několik týdnů před osvobozením tábora začal učit anglické fráze. Tuto funkci vykonával od 3. do 10. května, kdy se spolu se svým spolužákem Alexandrem Světem rozhodli, že tábor opustí. Na cestě je doprovázel ještě německý politický vězeň Hans Eichhorn, který vlastnil taktéž propustku. Třetí spolužák Štěpán v táboře zůstal a domů se dostal až později repatriačním transportem a spolužákům jejich útěk zazlival.⁷⁵

⁷³ Tři roky prázdnin, str. 10.

⁷⁴ Paměť národa: Rozhovor s p. Miroslavem Kubíkem. 2009, stopáž: 02:51:18 – 02:53:30.

⁷⁵ Tři roky prázdnin, str. 10.

5. 2. Návrat domů

10. května 1945 se tedy podařilo trojici Kubík, Svět a Eichhorn opustit tábor v Dachau. Tři dny po opuštění bran tábora se nejprve skrývali ve městě Dachau u rodiny Turbů v naději, že se jim za tuto dobu podaří někde získat kola, aby se jim zjednodušila cesta domů. Rodina se o všechny tři dobře starala a konkrétně pro Miroslava bylo velkým zážitkem, když po tak dlouhé době slyšel mluvit ženy. Pan Turba byl obchodník a znal se právě s německým vězňem Eichhornem. V této rodině si první tři dny svobody plně užívali a také si u nich po třech letech zahráli na piáno. Kolo se jim ale bohužel podařilo sehnat jen jedno a tak vyrazili na cestu 13. května domů pěšky. Po trase Freising, Landeshut, Starubing, Cham, Fürth došli až do Domažlic. Nocleh a stravu zařizoval Hans Eichhorn se starosty vesnic. Většinou chlapci přespávali u místních sedláků, kteří se k nim chovali slušně. Jednou přespali i v druhé třídě opuštěného vlaku stojícího na kolejích. Zavazadla neměli žádná, cestovali v civilu a jediným znakem vězení byly ostříhané vlasy, které však kryli čepicemi. Zpočátku se radši vyhýbali i americkým autům z obavy, aby je neposlali zpátky. Denně ušli asi kolem 40 kilometrů. V Chamu se pak odpojil Hans Eichhorn, který mířil do Bamberku, spolužáci pokračovali dál v cestě. Ve čtvrtek 17. května večer dorazili po namáhavé cestě do Domažlic. Nezapomenutelný pro ně byl prý zážitek, když přecházeli hranice u České Kubice. Stále netrpělivě vyhlíželi, kde se nachází hranice, až na silnici potkali skauta, který jim na jejich otázku, kde leží hranice, odpověděl hrdě s vypjatými prsy: „Tady!“ Poté jim několik kilometrů před Domažlicemi zastavilo osobní auto, že je sveze. Řidič se jim svěřil, že byl hledat svého bratra v německém koncentračním táboře, ale že na něj nenarazil. Spolužáky dovezl až do Domažlic na vlakové nádraží, odkud se chlapci vydali vlakem do Prahy, kam dorazili v odpoledních hodinách. V Praze se vydali k tetě Miroslava. Zde se najedli, vykoupani a poté vyrazili vlakem směr Roudnice. Na roudnické nádraží dorazili 18. května 1945 v 17.15 hodin. Zde se chlapci rozdělili a každý směřoval za svou rodinou. Jelikož chtěl Miroslav předejít možnému šoku rodičů z jeho nečekaného návratu, požádal svého kamaráda Hájka, kterého po cestě domů ve městě potkal, aby rodiče na jeho příchod připravil. Kamarád Miroslavovi přání splnil a po krátkém čekání za zídka u branky se po třech letech setkal se svou rodinou. Setkání to bylo podle jeho slov velmi dojemné tak, že to nešlo ani popsat. Tímto okamžikem tak

Miroslavovi Kubíkovi skončily, jak on sám říká „Tři roky prázdnin“, které musel kvůli nesmyslnému obvinění absolvovat.⁷⁶

* * *

Miroslav Kubík měl to štěstí, že se po všech útrapách navrátil v pořádku domů. Již takové štěstí ale nemělo 13 studentů, kteří těmto útrapám podlehl. Konkrétně se jednalo o tyto studenty:

M. P. Terezín: 2 (Lácha, Kubeš)

Buchenwald: 2 (Fabián, Adamec – doma na následky)

Osvětim: 9 (Dvořák, Karfík, Kratochvíl, Kukuk, Marek, Markvart, Rajtrová, Študent, Švojgr)⁷⁷

6. Po návratu

Po konci války dorazil řediteli gymnázia dopis od bývalého spoluvězně Miroslava Kubíka a jeho dvou spolužáku, Adolfa Ambrože, ředitele měšťanské školy z Českých Budějovic, který jak pamětník vzpomíná, přečetl ředitel školy před všemi studenty na dvoře gymnázia:

„... a proto tím čestněji se mezi ostatními vězni jeví tři žáci Vašeho ústavu: Svět, Kubík a Štěpán. Měl jsem příležitost býti s nimi téměř dvě léta v téže světnici. Za tu dobu neslyšel jsem od nich jediného hrubého slova, a naproti tomu žádný z nich nedal v nejmenším najevo slabost, neb malomyslnost. Počínali si tak, jako vzorní čeští studenti, jak jsme bývali zvyklí přihlížeti na české studenty asi před 40 – 50 lety. Dovedli si svými schopnostmi a sebevědomým vystupováním získati v táboře takových míst, že mohli sami i jiným prokazovati platné služby. A nepomáhali jako jimí snad za cigarety, nebo za chléb – prostě z ochoty a proto, že respektovali slušné lidi, kteří neměli možnost pomoci si sami. Celá řada starších lidí, i já mezi nimi, vděčí jim za jejich pomoc. A přímo dojemné bylo, když každou neděli odpoledne, zatím co druzí spali, neb procházeli se venku, řešil např. Mirek Kubík chemické rovnice nebo se dal jinými z chemie zkoušet. Toto krásné vystupování tří mladých přátel dovedl jsem posouditi nejen jako starý učitel, ale i jako otec dospělého syna a dcery.

Soudím, že může Vás těšiti, čtete-li takovou opravdu zaslouženou chválu o žácích svého ústavu, a snad může tato zpráva působiti výchovně i na jiné studenty, kteří byli tak šťastní,

⁷⁶ Tři roky prázdnin, str. 11.

⁷⁷ Tamtéž, str. 13.

že byli uchráněni toho, co museli prožít Vaši žáci Svět, Kubík, Štěpán. Já aspoň, třebaže jsem v koncentračním táboře nikdy nevyhledával společnosti, a vzhledem k velikému rozdílu věkovému nemohu o nich mluvit jako o svých kamarádech, přece jen budu vždycky na ně rád vzpomínat jako na krásný vzor českých studentů.

S projevem úcty, Adolf Ambrož⁷⁸

Dále se po návratu studentů do lavic se začal řešit případ řídicího učitele Alfréda Bauera, který celý koloběh těchto událostí svým jednáním započal. V říjnu 1945 na něj byla podána obžaloba: „...I. že jako vedoucí NSDAP v Roudnici n. L. politicky ovlivňoval a nacisticky převychoval J. Lipinského aj. Stříbrného, se kterými se přátelil K. Dvořák, jejichž přičiněním byl zván na schůzky s výše jmenovaným býv. něm. říd. učitelem. O duševním stavu K. Dvořáka jest nutno podotknouti, že týž nebyl duševně zdrav, což mohou dosvědčiti všichni jeho bývalí spolužáci, známí, případně i profesori roudnického gymnázia. Na schůzkách bylo Bauerem na Dvořákovi vyzvídáno, jaké jest politické myšlení jeho spolužáků, aby byl nalezen vhodný důvod k zatčení studentů. V době po atentátu na R. Heydricha bylo A. Bauerovi zjevno, že v Roudnici n. L. musí dojít k teroristickému činu, kterým by bylo české obyvatelstvo donuceno k poslušnosti vůči bývalé německé říši. Našel si vhodnou záminku v řečech jím pomocí alkoholu ovládaného a cizí vůli snadno podléhajícího K. Dvořáka, že roudničtí studenti na něho i celou rodinu připravují atentát. Načež na přímý podnět A. Bauera došlo k výše zmíněnému hromadnému zatčení.

II. že studenti během svého pobytu v koncentračních táborech trpěli podvýživou, nemocemi, týráním, zimou a jim za těchto podmínek nesnesitelnou těžkou prací. Zatčení studenti nejsou si vědomi žádné viny, nemohli se jim přisuzované přípravě atentátu na A. Bauera přiznati. Toto přiznání bylo přesto na nich brutálním způsobem vynucováno a několik studentů bylo donuceno podepsati protokol obsahující částečné přiznání k vině. Protože však i přes toto vynucené částečné přiznání důvody k postavení zatčených před soudy nebyly postačující, nedošlo k soudnímu přelíčení. Zatčení byli internováni v Terezíně. Po třech týdnech byl propuštěn žák prům. školy J. Stříbrný. Po uplynutí 3 měsíců byli propuštěni další žáci průmyslové školy a několik žáků z gymnázia. Propuštění se dělo po etapách, takže do 6 měsíců ode dne zatčení zůstali ve vazbě ti žáci ze

⁷⁸ Osobní archiv p. Miroslava Kubíka: *Opis dopisu spoluvězně Adolfa Ambrože z 20. června 1945.*

třídy VI. a VII. A., kteří již dříve podepsali tzv. "Schutzhaft" a byli transportováni do koncentračních táborů.

III. že žáci Lácha, Kratochvíl, Švojgr, Dvořák, Kukuk, Karfík, Kubeš, Adamec, Fabián, Markvart, Marek, Študent následkem utrpení v koncentračních táborech zemřeli.

IV. že studenti a studentky reálného gymnázia a průmyslové školy byli vyloučeni ze všech středních a jim na roveň postavených škol, takže nemohli pokračovati ve studiu a byli nuceni zastávat práci pro ně nezpůsobilé.

V. že rodičům, kteří uvězněné studenty podporovali, na celou dobu internování vznikla velká finanční ztráta, nehledě k jejich duševnímu utrpení.⁷⁹

Hlavní přelíčení případu Alfréda Bauera bylo stanoveno na 23. listopadu od devíti hodin. Senát zasedal v hotelu Líbuše v Roudnici nad Labem. Obžalovanému byl přidělen obhájce ex offio Dr. Králík. K řízení bylo předvoláno velké množství svědků, ale pro urychlení byla vyslychána pouze část z nich. Mezi svědky se také objevil komisař kladenského gestapa Oskar Fölkel, který se v roce 1942 zatčení studentů aktivně účastnil. Jako jeden ze svědků vystoupil také pan Fabián, otec nepřeživšího Otomara. Po zatčení svého syna jel společně s manželkou do Terezína, aby se dozvěděl, co se stalo. V Terezíně mu však nikdo žádné informace nepodal. Při zpáteční cestě domů se ve vlaku potkal s Bauerem, který mu měl naznačit, že situace zadržených studentů je velmi špatná a čeká je smrt. Obžalovaný Bauer toto tvrzení popřel, nepamatoval si, že by s rodiči vůbec někdy mluvil. V poledne bylo přelíčení přerušeno, v zasedání se pokračovala až od půl druhé. Veřejný žalobce navrhl trest smrti, obhájce však žádal trest menší. Soudci z lidu se ale jednohlasně usnesli na trestu smrti provazem. Neveřejná poprava Alfréda Bauera se uskutečnila 23. listopadu 1945.⁸⁰

Touto událostí definitivně skončily tříleté útrapy roudnických studentů. Ti svá studia zakončili maturitní zkouškou a vydali se na další cestu životem. Konkrétně trojice, která se vrátila z koncentračního tábora Dachau, tedy Kubík, Štěpán a Svět vystudovali posléze úspěšně vysokou školu. Alexandr Svět medicínu, Arnošt Štěpán právnickou fakultu a Miroslav Kubík chemii. MUDr. Svět zemřel v roce 1973, JUDr. Štěpán o deset

⁷⁹ Osobní archiv p. Kubíka: Obžaloba proti bývalému řídícímu učiteli Alfrédu Bauerovu z října 1945.

⁸⁰ PORTMANN, Kateřina, SUCHÁ, Jitka a RADVANOVSKEÝ, Zdeněk. *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945-1948*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, 2001. 104 s. Juvenilia. ISBN 80-7044-326-X, str.64.

let později. Pan Kubík se stále ve svém ctihodném věku 92 let těší zdraví a aktivně si užívá života.⁸¹

⁸¹ Tři roky prázdnin, str. 17.

Závěr

Případ perzekuce roudnických studentů ukazuje, jak se v období nacistické okupace snadno zacházelo a rozhodovalo o lidských životech. Okupace a válečná doba představovaly změnu v každodenním životě všech Čechů, kdy jakékoli způsoby odporu i zcela nevinné činy byly po zjištění obratem potrestány. Postupně se tak mezi obyvateli šířilo nepříjemné napětí a strach, co přinesou další dny.

Násilné nacistické kroky a perzekuce však ještě zesílily v roce 1941, kdy se stal zastupujícím říšským protektorem Reinhard Heydrich. Jím vyhlášený první výjimečný stav a zavedení stanných soudů poznamenaly tisíce českých obyvatel. Na pět stovek lidí bylo odsouzeno k trestu smrti a další dva a půl tisíce směřovaly do koncentračních táborů. Po atentátu na Heydricha a následném vyhlášení druhého stanného práva nastala další vlna nacistického teroru. V období heydrichiády došlo k zatčení tří tisíc Čechů, z toho jich byla více než polovina stannými soudy poslána smrt. Všem jsou známy kroky vedoucí k potrestání obyvatel Lidic a Ležáků, které byly následně srovnány se zemí. Důvody poprav byly různé, nejvíce osob odsoudily soudy z důvodu schvalování a podpory atentátu, dále pak například za neoprávněné držení zbraně či chybějícímu policejnímu přihlášení apod. Za hlavní důvod trestu smrti bylo uvedeno právě schvalování atentátu. Nacistům se v tomto ohledu tak naskytl další příležitost podniknout cílené kroky proti místnímu odboji, české inteligenci a tedy i studentům.

Příležitost k zatčení roudnických studentů, kteří představovali novou nastupující generaci místní inteligence, se tak pro režim objevila v ideální čas. I když podle slov pamětníka jeho okolí s atentátem souhlasilo, nikdo svůj názor neprojevil veřejně, jelikož si byl každý vědom možných následků. Pravděpodobná nenávist k roudnické mládeži však vedla německého řídicího učitele Alfréda Bauera, aby proti nim podnikl kroky, kterými by jim svůj nepřátelský postoj projevil. Shodou okolností se mu možnost naskytl díky studentu Dvořákovi, jehož labilní chování využil ve svůj prospěch právě v době probíhající heydrichiády. Obvinění studentů postavené na nesmyslných důvodech však stačila k tomu, aby ovlivnila jejich životy na další tři následující roky. I když několik studentů následkům věznění bohužel podlehlo, většina z nich měla to štěstí a síly, že všechny překážky překonala, navrátila se v pořádku domů a mohla tak nadějně započít novou lepší životní etapu.

Seznam použitých zdrojů

Prameny

Osobní archiv Miroslava Kubíka: *Soubor dokumentů*.

Osobní archiv Miroslava Kubíka: *Soubor korespondence*.

Osobní archiv Miroslava Kubíka: *Tři roky prázdnin – Terezín – Osvětim – Dachau. Osobní vzpomínky pamětníka*.

Osobní archiv Miroslava Kubíka: *Vzpomínky spolužáků*.

Literatura

BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-017-6.

KYNCL, Vojtěch. *Bez výčitek--: genocida Čechů po atentátu na Reinharda Heydricha*. Praha: Historický ústav, 2012. ISBN 978-80-7286-197-2.

PLACHÝ, Zdeněk. *Protektorát proti Londýnu: 38 dní heydrichiády: černé dny naší historie*. Nové Sedlo u Lokte: Vydavatelství & Nakladatelství Plachý, 2006. ISBN 80-903556-2-5.

PORTMANN, Kateřina, SUCHÁ, Jitka a RADVANOVSKÝ, Zdeněk. *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945-1948*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, 2001. 104 s. Juvenilia. ISBN 80-7044-326-X, str. 64.

Internetové zdroje

Československá obec legionářská: *Nedožila se ani 19 let*. 26. 5. 2010. [online]. [Cit. 21. 11. 2017]. Dostupné z: <http://www.csol.cz/domains/csol.cz/index.php/clanky-a-reporty/z-cinnosti-csol/archiv/2010/249-nedožila-se-ani-19-let>.

Paměť národa: Příběhy 20. století. *Rozhovor s Miroslavem Kubíkem*, 7. 11. 2009. [online].
[Cit. 1. 11. 2017]. Dostupné z: <http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/1191>.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – fotografie Miroslava Kubíka těsně před zatčením

Příloha č. 2 – ukázka dopisnic z Terezína a Osvětimi

Příloha č. 3 – táborová fotografie Miroslava Kubíka z Osvětimi z roku 1942

Příloha č. 4 – ukázka načerno poslané vánoční gratulace z roku 1944

Příloha č. 5 – ukázka načerno poslané vánoční gratulace z roku 1945

Příloha č. 6 – potvrzení k povolení nosit kožené boty

Příloha č. 7 – falešný doklad pro případ útěku vytvořen spoluvězněm

Příloha č. 8 – páska opravňující k pohybu mimo tábor Dachau

Příloha č. 9 – kopie udělení Československého válečného křížeⁱ

ⁱ Všechny uvedené přílohy pocházejí z osobního archivu Miroslava Kubíka